

ISSN 2663-3426 (PRINT)
ISSN 2663-3434 (ONLINE)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

**SCIENTIFIC BULLETIN
OF KHERSON STATE UNIVERSITY**

Серія:
**ГЕРМАНІСТИКА
ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ**
Випуск 2

Series:
**GERMANIC STUDIES
AND INTERCULTURAL COMMUNICATION**
Issue 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Ребрій Олександр Володимирович – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладознавства імені Микола Лукаша Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Заступник головного редактора:

Цапів Алла Олексіївна – доктор філологічних наук, доцент (Херсонський державний університет, Херсон, Україна)

Відповідальний секретар:

Климович Світлана Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент (Херсонський державний університет, Херсон, Україна)

Члени редакційної колегії:

Белєхова Лариса Іванівна – доктор філологічних наук, професор (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Гадомський Олександр Казимирович – доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет, Варшава, Польща), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень Інституту славістики (Опольський університет, Ополь, Польща).

Главацька Юлія Леонідівна – кандидат філологічних наук, доцент (Херсонський державний аграрно-економічний університет, Херсон, Україна).

Дойна Попеску (Doina Popescu) – доктор філософії, доцент (Університет Близького Сходу Північного Кіпру (Near East University of North Cyprus), Нікосія, Республіка Кіпр).

Ельжбета Кржановська-Ключевська (Elzbieta Chrzanowska-Kluczevska) – доктор філософії, професор (Ягелонський університет, Краків, Польща).

Засєкін Сергій Васильович – доктор філологічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна).

Крисанова Тетяна Анатоліївна – доктор філологічних наук, доцент (Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна).

Мартинюк Алла Петрівна – доктор філологічних наук, професор (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, Україна).

Приходько Ганна Іллівна – доктор філологічних наук, професор (Запорізький національний університет, Запоріжжя, Україна).

Романова Наталя Василівна – доктор філологічних наук, доцент (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Шевченко Ірина Семенівна – доктор філологічних наук, професор (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, Україна).

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України
від 14.05.2020 № 624 (додаток 2) журнал внесений до переліку фахових видань України
(категорія «Б») у галузі філології (B11 – Філологія (за спеціалізаціями))

Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(Протокол від 22.12.2025 р. № 8)

Журнал включено до наукометричної бази даних
Index Copernicus (Республіка Польща)

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення No 2944 від 24.10.2024 року. Ідентифікатор медіа R30-05624.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Херсонський державний університет (вул. Університетська, 27, м. Херсон, 73000, e-mail: office@ksu.ks.ua. Тел.: +38 096 310 26 36).

Періодичність: 2 рази на рік.

Офіційний сайт видання: <http://tsj.journal.kspu.edu>

ISSN 2663-3426 (PRINT)
ISSN 2663-3434 (ONLINE)

© Херсонський державний університет, 2025
© Оформлення «Видавничий дім «Гельветика», 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

Ємець Борис Вячеславович, Белехова Лариса Іванівна ІНТЕГРАТИВНА МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ АНГЛОМОВНИХ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТІВ У ВОЄННОМУ ДИСКУРСІ (2022–2025).....	5
Polieieva Yuliia Serhiivna BIOENERGETICS OF SPEECH TIMBRE IN RECEPTION OF DIDACTIC INFORMATION	17

СЕКЦІЯ 2 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Засєкін Сергій Васильович, Данилюк Ніна Олексіївна КОМП'ЮТЕРНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДНИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ (НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ЗІСТАВНОГО КОРПУСУ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ).....	24
Крюкова Юлія Дмитрівна, Чарікова Ірина Василівна <i>DOMESTICATION</i> ТА <i>FOREIGNIZATION</i> У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІЙ ЦАРИНІ: ДИХОТОМІЧНИЙ ТУМБЛЕР ЧИ КОНТИНУУМ ВЗАЄМОДІЇ <i>СВОГО</i> ТА <i>ЧУЖОГО</i> (ЧАСТИНА 1).....	31

CONTENTS

SECTION 1 GERMANIC LANGUAGES

Yemets Borys Viacheslavovych, Bieliekhova Larysa Ivanivna

INTEGRATIVE METHODOLOGY FOR THE ANALYSIS OF ENGLISH-LANGUAGE
OFFICIAL AND BUSINESS DOCUMENTS IN WARTIME DISCOURSE (2022–2025).....5

Polieieva Yuliia Serhiivna

BIOENERGETICS OF SPEECH TIMBRE IN PECEPTION
OF DIDACTIC INFORMATION17

SECTION 2 TRANSLATION STUDIES

Zasiekin Serhii Vasyliovych, Danylyuk Nina Oleksiivna

A COMPUTERISED ANALYSIS OF TRANSLATION REGULARITIES
(BASED ON A UKRAINIAN-LANGUAGE COMPARABLE CORPUS OF FICTION).....24

Kriukova Yuliya Dmytrivna, Charikova Iryna Vasylivna

***DOMESTICATION* AND *FOREIGNIZATION* IN TRANSLATION STUDIES:
ON-OFF COGNITIVE TOGGLE OR A CONTINUUM OF THE *NATIVE-FOREIGN*
INTERACTION (PART 1).....31**

СЕКЦІЯ 1 ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 002.1(044.4)=111:355.01]:001.8
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2025-2-1>

ІНТЕГРАТИВНА МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ АНГЛОМОВНИХ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТІВ У ВОЄННОМУ ДИСКУРСІ (2022–2025)

Ємець Борис Вячеславович,
аспірант кафедри англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет
byemets@ksu.ks.ua
orcid.org/0009-0005-4438-7221

Бєлєхова Лариса Іванівна,
доктор філологічних наук,
професорка кафедри англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет
lorabelehova@gmail.com
orcid.org/0000-0002-1743-1865

Статтю присвячено комплексному аналізу лінгвокогнітивних характеристик англomовних офіційно-ділових документів, воєнного дискурсу 2022–2025 рр. Її ідея полягає в тому щоб показати, як поєднання когнітивної семантики (концептуальна метафора, фреймова семантика) та критичного дискурс-аналізу з юридично-жанровою та юридичною лінгвістикою дозволяє формалізувати й кількісно оцінити перлокутивний ефект офіційних текстів.

Перлокутивний ефект операціоналізовано через метрики MSI (зважена інтенсивність модальності must/shall/will/may у реченнях), TCH (горизонт зобов'язань: фіксовані/багаторічні строки й відкриті формули), CRL (наявність тригерів швидкої координації «within 24 hours»), EDI (густина перелікових клауз) і FCAF (частота фреймових лем як-от: support/commitment/security/deterrence/reform/recovery на 1 тис. слів). Аналітичний конвеєр включає нормалізацію, сегментацію, лематизацію, регулярні вирази для шаблонів і контроль надійності розмітки; забезпечення відтворюваності через вивантаження CSV і фіксацію версій скриптів.

Корпус охоплює 10 автентичних документів. Наведено кейсові дослідження ключових міжурядових угод: безпекові (1–4); фінансові інструменти (5–7); секторальні MoU (8–10). Джерелами слугують офіційні публікації урядів та інституцій, машинозчитувані формати (HTML/PDF/DOCX). Показано гібридизацію юридичної точності й когнітивного моделювання (метафоризація, фреймування); з'ясовано роль модальності shall/will/must/may і темпоральних маркерів («10 років», «100 років», «for as long as it takes») у конструюванні зобов'язань та керованості інтерпретацій. Результати засвідчують відмінні жанрові профілі (security – вищі MSI і TCH та CRL≈1; financial – найвищий EDI та їх домінування support/recovery/reform; MoU – нижчий MSI, проміжний EDI), а також окреслюють практичні підказки для укладачів/перекладачів і визначають напрями подальших корпусних порівнянь (довоєнні/воєнні; англо-/україномовні версії; чутливісні аналізи).

Ключові слова: міжурядові угоди; концептуальна метафора; фреймова семантика; юридична лінгвістика; модальність; перлокутивний ефект.

INTEGRATIVE METHODOLOGY FOR THE ANALYSIS OF ENGLISH-LANGUAGE OFFICIAL AND BUSINESS DOCUMENTS IN WARTIME DISCOURSE (2022–2025)

Yemets Borys Viacheslavovych,

PhD student at the Oleh Mishukov Department of English Philology and World Literature

Kherson State University

byemets@ksu.ks.ua

orcid.org/0009-0005-4438-7221

Bieliekhova Larysa Ivanivna,

Doctor of Philological Science, Professor,

Professor at the Department of English Philology and World Literature

named after Professor Oleg Mishukov

Kherson State University

lorabelehova@gmail.com

orcid.org/0000-0002-1743-1865

The article proposes an integrative methodology for analyzing the linguo-cognitive characteristics of English-language official documents in the wartime discourse of 2022–2025. It shows how the combination of cognitive semantics (conceptual metaphor theory, frame semantics), critical discourse analysis, and legal-genre studies makes it possible to formalize and quantitatively assess the perlocutionary effect of official texts.

The perlocutionary effect is operationalized through five metrics: MSI (weighted sentence-level intensity of the modalities must/shall/will/may), TCH (temporal commitment horizon: fixed or multi-year terms vs open-ended formulae), CRL (presence of rapid-coordination triggers such as “within 24 hours”), EDI (density of enumerative clauses), and FCAF (frequency of frame-bearing lemmas support/commitment/security/deterrence/reform/recovery per 1,000 words). The analytical pipeline includes text normalization, segmentation, lemmatization, pattern matching by regular expressions, and reliability checks of annotation; reproducibility is ensured through CSV exports and versioning of processing scripts.

The corpus comprises 10 authentic documents, covering key intergovernmental security arrangements (1–4), financial instruments (5–7), and sectoral memoranda of understanding (MoUs) (8–10), all drawn from official machine-readable sources (HTML/PDF/DOCX). The analysis reveals a hybridization of legal precision and cognitive modelling (metaphorization, framing) and highlights the role of the modalities shall/will/must/may and temporal markers (“10 years”, “100 years”, “for as long as it takes”) in constructing commitments and constraining possible interpretations.

The findings demonstrate distinct genre-specific profiles (security agreements with higher MSI and TCH and CRL $\approx$ 1; financial instruments with the highest EDI and a dominance of support/recovery/reform frames; MoUs with lower MSI and intermediate EDI), outline practical implications for drafters and translators, and indicate avenues for further corpus-based comparison (pre-war vs wartime texts; English- vs Ukrainian-language versions; sensitivity analyses).

Key words: *intergovernmental agreements; conceptual metaphor; frame semantics; legal linguistics; modality; perlocutionary effect.*

1. Вступ

У 2022–2025 рр. воєнний дискурс сприяв швидкому збільшенню обсягу англомовних офіційних ділових текстів, якими регулюються безпека, економіка й інституційна взаємодія: від двосторонніх угод про безпеку й політичних декларацій підтримки – до галузевих Меморандумів про взаєморозуміння (MoU) і фінансових інструментів реконструкції. Усі ці документи несуть подвійний характер – нормативно-регулятивний і переконливий у комунікативному плані: вони кодують зобов'язання, визначають протоколи координації, легітимізують підтримку союзників та концептуалізують часові горизонти й масштаби спільної діяльності.

Когнітивно-дискурсивне підґрунтя нашого підходу спирається на ідеї фреймової семантики та концептуальної метафори, що пояс-

нюють стабільні сценарії інтерпретації й роль метафоризації в конструюванні політико-правових реалій (Fillmore, 1982; Lakoff & Johnson, 1980; Hart, 2014; Charteris-Black, 2004). У юридично-жанровій перспективі офіційні документи розглядаються як інституційні жанри з усталеними формулами модальності та композиції (Bhatia, 1993; Tiersma, 1999; Solan, 1993). Поєднання CDA з корпусними методами показало ефективність для виявлення регулярностей у політичних/правових текстах, зокрема в умовах кризової комунікації (Baker et al., 2008; van Dijk, 1998; 2008). На рівні практик воєнного часу емпіричні дослідження корпоративних і урядових комунікацій демонструють зсув до фреймів підтримки, відбудови й стійкості (Opatska et al., 2024; Kulikov et al., 2024; D'Arco et al., 2024), що корелює з інституційними інструментами

відбудови ЄС та багатосторонньою координацією (European Commission, 2025; Council of the European Union, 2024). Це обґрунтовує вибір інтегративної методології та метрик MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF як індикаторів перлокутивного потенціалу офіційно-ділових документів воєнного часу.

У кризовому середовищі, коли рівень невідзначеності різко зростає, функціонування зазначених документів підкреслює провідну роль лінгвістичних ресурсів. Вони гарантують юридичну однозначність і контроль над інтерпретацією (пасивні конструкції, номіналізації, перелічувальні клаузи, модальні оператори *shall/will*) та активізують когнітивні механізми концептуалізації та структурування знань через фрейми *support*, *commitment*, *security*, *deterrence*, *recovery* й базові метафоричні моделі типу «безпека – архітектура/щит», «партнерство – довгий горизонт», «відбудова – шлях/процес»). У результаті формується перлокутивний ефект «негайна дія + тривалий намір», що визначає комунікативну ефективність публічно-правових текстів. Водночас, більшість попередніх досліджень зосереджуються на окремих феноменах – риториці політичних промов (Chiluwa & Ruzaitė, 2024), жанрових параметрах декларацій (Ganzheliuk & Pyasova, 2022), або якісному аналізу окремих кейсів (Rahman, 2023; Abbas, 2023).

Проте відсутня єдина інтегрована процедура, яка б поєднала когнітивну перспективу (фрейми, метафори, сценарії) (Lakoff & Johnson, 1980; Fillmore, 1982; Hart, 2014; Charteris-Black, 2004) з юридично-жанровою мікросинтаксичною оптикою й дозволила кількісно операціоналізувати перлокутивну дію.

У статті викладаються й тестуються наступні інтегративні рамки та корпусно-орієнтовані підходи: (i) формування і розмітка англomовного корпусу офіційних військових ділових документів 2022–2025 рр.; (ii) розробка набору метрик MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF; (iii) демонстрація їхньої аналітичної потужності на прикладах міжурядових угод і програмних інструментів; (iv) забезпечення відтворюваності за допомогою відкритих таблиць показників і порівняльних діаграм за типами документів.

Практична значущість запропонованого підходу полягає у формуванні відтворюваних індикаторів для розробників і перекладачів офіційних документів, для аналітиків політики та дослідників дискурсу: метрики дозволяють швидко оцінювати «силу зобов'язання», «довжину горизонту», «готовність до

негайної координації» та інтенсивність фреймової артикуляції підтримки й відбудови.

Мета статті – розробити, теоретично обґрунтувати й емпірично верифікувати інтегративну лінгво-когнітивну та юридично-жанрову методологію аналізу англomовних офіційно-ділових документів воєнного часу та показати на корпусі угод 2022–2025 рр., як конфігурації модальних (*shall/will/must/may*), темпоральних (фіксовані/невизначені горизонти) та фреймових засобів структурно й прагматично формують перлокутивний ефект «негайна дія + довготривалий намір». Специфічні цілі: (а) побудувати формальну модель зв'язків між модальністю, темпоральністю й фреймуванням; (б) операціоналізувати її у вигляді метрик MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF; (в) перевірити стабільність і дискримінативну здатність метрик у межах жанрів (безпекові/фінансові/MoU); (г) продемонструвати прикладну придатність підходу для укладачів та перекладачів офіційних документів, а також для політичних аналітиків.

Завдання дослідження включають: (1) укладання й документування корпусу та критеріїв включення/класифікації (Bhatia, 1993; Biber et al., 1998; Fairclough, 1995); (2) розроблення кодової книги й процедур розмітки з оцінкою узгодженості (Cohen's $\kappa \geq 0,80$) (Cohen, 1960; Artstein & Poesio, 2008); (3) алгоритмізацію виявлення модальних, темпоральних, оцінних і перелікових маркерів та формулювання метрик MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF; (4) обчислення й статистичне порівняння показників між жанрами із застосуванням робастних процедур (ANOVA/непараметричні тести, кореляції Спірмена, корекція Holm–Bonferroni, бутстрепні ДІ) (Kruskal & Wallis, 1952; Spearman, 1904; Holm, 1979; Efron & Tibshirani, 1993); (5) кейсовий аналіз безпекових угод, фінансових інструментів і секторальних MoU (1–10), візуалізацію результатів та формулювання методичних рекомендацій і напрямів подальших досліджень (Charteris-Black, 2011; Hart, 2014; van Dijk, 2008; Chilton, 2004).

Дослідницькі запитання, гіпотези та план перевірки

У межах запропонованої інтегративної концепції стаття розкриває три взаємопов'язані дослідницькі напрями. Перший спрямований виявити, яким чином жанрова приналежність документа – будь то безпекова угода, фінансовий інструмент чи секторальний MoU – формує розподіл модальних операторів і визначає величину MSI. Крім того, за попередніми гіпоте-

зами, безпекові угоди мають демонструвати більш виразну імперативність у порівнянні з іншими підтипами. По-друге, з'ясовується роль темпоральних маркерів у формуванні ТСН, оскільки фіксовані строки (наприклад, «10/100 років») та відкриті формули тривалості (for as long as it takes) розширюють горизонт зобов'язань і позитивно корелюють із підвищеною імперативністю. По-третє, аналізується взаємозв'язок між наявністю консультаційних тригерів швидкої координації (within 24 hours тощо) та фреймовою артикуляцією безпекових сценаріїв (security/deterrence) у поєднанні з модальністю.

Окремою лінією аналізу є структурна регулятивність текстів, змодельована через EDI: очікується підвищена густина переліків у фінансових документах та частині секторальних МоУ, що відповідає їхній процедурно-нормативній природі; натомість безпекові угоди мають вищі значення MSI за рахунок модально-зобов'язальних формулювань. Семантико-фреймовий профіль (FCAF) прогнозовано зміщується: support/recovery/reform – у фінансових і рамкових текстах; security/deterrence – у безпекових угодах. Крім того, перевіряється, чи зростає частка лем recovery/reform у 2022–2025 рр. у зв'язку з інституціоналізацією інструментів відбудови.

У плані перевірки передбачено багатетапну схему. Спочатку здійснюється корпусна розмітка і обчислення набору індикаторів MSI/TCH/CRL/EDI та FCAF для кожного документа. Далі – порівняння жанрових груп, причому застосовують однофакторний ANOVA або, за потреби, непараметричний тест Крускала-Волліса, після чого виконуються парні порівняння і корекція множинності за методом Холма (Kruskal & Wallis, 1952; Holm, 1979). Взаємозв'язки між показниками оцінюються коефіцієнтом ρ Спірмена; для бінарного індикатора CRL застосовують аналіз пропорцій або логістичне моделювання, де тип документа слугує предиктором (Spearman, 1904). Точність результатів перевірено за допомогою багаторазового вибіркового моделювання інтервалів. (Efron & Tibshirani, 1993). Узгодженість анотацій контролюється за допомогою метрики Каппа Коена, при цьому встановлюється цільовий поріг не нижче 0,80, а потім застосовується процедура досягнення консенсусу (Cohen, 1960; Artstein & Poesio, 2008).

2. Стан досліджень і теоретико-методологічний контекст (2019–2025)

2.1. Теоретичні засади та довоєнний контекст (2019–2021)

У самому центрі розглянутої проблеми задіяні три основні підходи: когнітивний, який використовує концептуальні метафори і фреймову семантику; когнітивно-дискурсивний, що базується на критичному дискурс-аналізові; та юридично-жанровий підхід для оцінки офіційно-ділового дискурсу (Lakoff & Johnson, 1980; Fillmore, 1982; Fairclough, 1995; Bhatia, 1993). Попередні (довоєнні) дослідження сформували інструментарій для формалізації жанру Меморандумів про взаєморозуміння (MoU) і визначили його інституційно-правові контури (Bhatia, 1993; Tiersma, 1999; Solan, 1993); одночасно вони заклали фундамент для корпусної уніфікації та моніторингу версійності документів. (Biber et al., 1998; Baker et al., 2008; Steen et al., 2010). На цьому етапі, підкріпленому роботами згаданих дослідників, формується методична готовність до поглибленого когнітивно-жанрового аналізу «воєнної» хвилі документальних матеріалів, причому важливу роль відіграє поєднання корпусних процедур із якісним інтерпретативним розкриттям фреймів і метафор (Charteris Black, 2004; Hart, 2014).

2.2. Лінгвокогнітивні та інституційні дослідження офіційно-ділових документів (2022–2025)

Після 2022 року починають з'являтися дослідження, які безпосередньо зосереджуються на англійських офіційно-ділових текстах у контексті війни та ширшого політичного дискурсу. На матеріалі інституційних документів, заяв і політичних промов простежується, як військова метафорика проникає до офіційної мови через процеси детермінологізації, змінюючи оцінні акценти без порушення процедурної точності (Charteris-Black, 2004; 2011; Musolff, 2016). Дослідження текстів НАТО й пов'язаних інституцій демонструють ефективність поєднання корпусних і когнітивних методів для одночасного виявлення терміносполук і метафор у межах одного документа. Такий підхід свідчить про «гібридний» характер сучасних угод (Hart, 2014; Baker et al., 2008; Steen et al., 2010). У ширшому дискурсивному вимірі простежується стабілізація оцінних маркерів AGGRESSION (“illegal”, “unprovoked” тощо), які пізніше фігурують у формулюваннях міжурядових угод і офіційних заяв (van Dijk, 2007; Chilton, 2004).

Паралельно розвивається напрям на перетині корпоративної комунікації та публічної політики. Слід визначити, що в офіційних заявах багатонаціональних корпорацій на основі контент-аналізу їхніх публічних повідомлень можна зафіксувати повторювані патерни які свідчать про схильність до нейтралізації (уникнення прямого називання агресора), використання уніфікованих формул типу *responsibility/compliance/safety*, а також ризики «*bluwashing*» ([Alin et al., 2022; Kulikov et al., 2024]). Експериментальні перевірки показують, що сприйняття автентичності корпоративного активізму залежить як від джерела повідомлення (CEO vs «компанія загалом»), так і від типу зобов'язань (фінансові, нефінансові, суто риторичні) (D'Arco et al., 2024). У студіях з кризового менеджменту війна описується як «*cosmology episode*», що потребує імпровізаційних компетентностей і наративів відновлення у внутрішній та зовнішній комунікації бізнесу (Opatska et al., 2024).

Проаналізовані аналітичні й політикоправові джерела (зокрема випуски *Ukrainian Analytical Digest*) демонструють тенденції міжурядових домовленостей («підтримка ↔ реформи», горизонти на 10 років з можливістю продовження, інституційні механізми на кшталт *Ukraine Facility 2024–2027*). Названі документи слугують контекстом для лінгвістичного опису фреймів підтримки, безпеки та відбудови (*Ukrainian Analytical Digest*, 2024a; 2024b; European Commission, 2025; Council of the EU, 2024). Офіційні тексти двосторонніх безпекових та фінансових угод (див.1–4) й програмні документи ЄС використовуються нами не лише як об'єкти аналізу, а й як джерело «еталонних» формулювань модальності та темпоральності (*shall/will*; «*for as long as it takes*»).

У сукупності цей корпус джерел підтверджує доцільність інтеграції когнітивних, дискурсивних і юридичножанрових підходів до аналізу офіційно-ділових текстів воєнного часу та вказує на потребу формалізації перлокутивних показників, які поєднують якісні інтерпретації з кількісною перевіркою.

Багатосторонні політичні декларації та програмні документи ЄС в емпіричний корпус для підрахунків MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF не включено; вони подані як **контекстуальні джерела** для картографування фрейм-лексикону та «еталонних» формулювань модальності/темпоральності, які віддзеркалюються в текстах двосторонніх угод (напр., *shall/will*; «*for as long as it takes*»).

2.3. Методологічні інновації та операціоналізація

Сучасні дослідження поєднують когнітивну семантику та жанрово-правову стилістику, застосовуючи корпусні методи. У практичному виконанні це розгортається у кілька етапів: (i) інвентаризація фреймів і концептуальних моделей у текстах угод; (ii) шаблонне виокремлення модальності та темпоральності; (iii) підрахунок частот ключових лем як індикаторів наративів підтримки, безпеки та відновлення; (iv) оцінка структурно-синтаксичних засобів (пасив, номіналізації, переліки) як механізмів керованої інтерпретації. У цьому напрямку пропонується використання метрик MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF як відтворюваних індикаторів перлокутивного потенціалу, що заповнюють розрив між якісними інсайтами та кількісною верифікацією.

2.4. Прогалини та напрями подальших досліджень

У сучасному науковому дискурсі порівняльний аналіз між жанрами (безпекові vs. фінансові vs. MoU) і між їхніми лінгвістичними варіантами (англомовні/україномовні версії одного документа) практично відсутній. Додатково, «довга хвиля» корпусних досліджень (порівняння довоєнних і воєнних редакцій жанрів) і кількісного моделювання, спрямованих на виявлення зв'язків між модальністю, темпоральністю та фреймами, залишаються суттєво недоосвоєними. Перспективним виглядає: (i) створення паралельних корпусів; (ii) перевірка відмінностей за допомогою стійких статистичних процедур; (iii) вивчення змін у фреймах *recovery/reform* у інструментах відновлення; (iv) аналіз того, як оцінні маркери (*illegal/unprovoked*) поєднуються з модальністю і темпоральністю в різних інституційних контекстах.

Передвоєнні дослідження зосереджувалися на когнітивній семантиці та дискурсі, а також на інфраструктурі жанру MoU (CMT/CBT, frame semantics, CDA; цифрові моделі обміну даними для MoU). Після 2022 року з'явилися емпіричні дослідження військових офіційно-ділових текстів: аналіз метафоризації й терміноутворення, кризових бізнес-комунікацій та корпоративних позиційних заяв (автентичність, «*bluwashing*»). Це підтверджує доцільність інтеграції когнітивних і юридичножанрових підходів і потребу формалізації перлокутивних показників.

3. Матеріал і методи

3.1. Матеріал дослідження: склад, критерії та джерела

Хронологія та жанри. Досліджуваний матеріал охоплює 2022–2025 рр., у ньому виділяються три базові підтипи: (i) безпеково-політичні міжурядові угоди та домовленості про довготривалу підтримку; (ii) секторальні меморандуми про взаєморозуміння (MoU); (iii) фінансові інструменти відбудови – рамкові інструменти (facility), фонди й гарантійні механізми. Жанрова класифікація узгоджується з юридично-жанровим підходом (Bhatia, 1993).

Критерії включення. 1) офіційна англійська публікація або її достовірний англійський версія; (2) однозначна юридично-жанрова класифікація (agreement, memorandum, declaration, facility); (3) машиночитний файл (PDF/HTML) достатньої якості, придатний для корпусної обробки; (4) релевантність у воєнному контексті (безпека, підтримка, відбудова). **Критерії виключення:** дублікати, чернетки без офіційного статусу, прес-релізи без нормативного змісту.

Джерела. Офіційні веб-ресурси урядових установ та сторінки міжнародних інституцій; повні тексти доступні у форматах HTML, PDF та DOCX. Повний перелік документів – у «Списку літератури».

3.2. Попередня обробка текстів

Нормалізація. (i) уніфікація пробілів, лапок і тире; (ii) зняття переносів; (iii) виключення підписів/приміток у полях; (iv) уніфікація пунктуації переліків (i/ii/iii; a/b/c; (1)/(2)/...).

Сегментація. Розбиття на речення (автоматично + ручна перевірка в «проблемних» місцях: скорочення, номери пунктів). Токенізація й лематизація для ключових лем (support, commitment, security, deterrence, reform, recovery) та модальних форм (shall, will, must, may).

Класифікація типу документа. Класифікація спирається на лексеми заголовка та преамбули: наявність «Memorandum/MoU» → mou; «Facility/Fund/Loan/Guarantee» → financial; безпекова термінологія та детерентні формули → security. Сумнівні випадки проходять ручну валідацію.

3.3. Змінні та операціоналізація

Основні показники.

– MSI (Modality Strength Index): інтенсивність модальності зобов'язань на речення; обчислення згідно з §5.1 на основі ваг для must/shall/will/may.

– TCH (Temporal Commitment Horizon): зважений горизонт зобов'язань; джерела сигналів – фіксовані строки (10/100 років), річні діапазони (напр., 2024–2027), формули неви-

значеної тривалості (“for as long as it takes”) (§5.2).

– CRL (Consultation & Response Latency): бінарний індикатор наявності тригера «within 24 hours» (§5.3).

– EDI (Enumerative Density Index): густина перелікових клауз (визначення маркерів → §5.4).

– FCAF (Frame Commitment Articulation Frequency): сумарна частота фреймових лем (support/commitment/security/deterrence/reform/recovery) на 1 тис. слів (§5.5).

Додаткові змінні контролю. (i) shall/will ratio як індикатор жанрової імперативності; (ii) довжина речення (середня/медіана); (iii) пасив/номіналізації (евристики пошуку –ed/-tion); (iv) щільність посилок на інституції (акроніми NATO/EU/UN/EUMAM/EPF). Ці змінні використовуються як коваріанти під час порівнянь і для чутливого аналізу.

3.4. Аналітичний конвеєр і відтворюваність

Аналітична процедура. (1) імпорт документів → (2) очищення/нормалізація → (3) сегментація/лематизація → (4) виділення модальних, темпоральних, оцінних і перелікових маркерів → (5) підрахунок MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF → (6) агрегування за типами документів → (7) візуалізація.

Інструменти. Програмна реалізація виконана мовою Python (регулярні вирази для шаблонів; обробка PDF; обчислення та візуалізації).

Контроль якості. (i) перевірка випадкових підвибірок (ручна валідація збігів шаблонів); (ii) виявлення викидів (аномально високий EDI через табличні індекси в додатках – корекція або винесення за межі корпусу); (iii) повторна верифікація підрахунків після кожного оновлення корпусу.

3.5. План статистичного аналізу

Однофакторні порівняння між типами документів для MSI/TCH/EDI/FCAF – ANOVA або Kruskal–Wallis (Kruskal & Wallis, 1952) (за результатами тестів на нормальність/гомоскедастичність). Бінарний CRL – порівняння пропорцій або логістична регресія з типом документа як предиктором. Кореляції між MSI, TCH, CRL та підрамками FCAF – ρ Спірмена (Spearman, 1904); корекція множинності – Holm–Bonferroni (Holm, 1979). Для стабільності оцінок – бутстреп-ДІ (1 000 реплікацій) (Efron & Tibshirani, 1993).

3.6. Валідність, надійність та обмеження

Валідність конструкта. Операціоналізації MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF прив'язані до

усталених юридично-жанрових і когнітивних практик (модальність зобов'язань, часові горизонти, фрейми підтримки/стримування/відновлення).

Надійність. Автоматична розмітка підкріплюється ручною валідацією «складних» випадків (скорочення, вкладені переліки, додатки), узгодженість кодування – за Cohen's κ (Cohen, 1960) (ціль $\geq 0,80$) з наступним консенсусом у разі розбіжностей (Artstein & Poesio, 2008).

Обмеження. Якість добування тексту з PDF (особливо зі сканів), різні редакційні практики форматування переліків, домішки табличних індексів можуть впливати на EDI; формули TCH для «відкритих» горизонтів залежать від обраних ваг.

4. Процедури розмітки та контроль якості

Анотація здійснювалася у два етапи. Спочатку застосовувалися автоматизовані процедури на основі регулярних виразів для виявлення модальних дієслів (shall, will, must, may), темпоральних маркерів (фіксовані строки, річні діапазони, формули невизначеної тривалості), перелікових конструкцій Чи конструкцій переліку?) (цифрова/буквена (літерна) нумерація, маркери типу “(a)/(b)/(c)”, буліти) та оцінної лексики (illegal, unprovoked тощо). Ідентифіковані одиниці було зведено до лем і згруповано на рівні окремих речень, що забезпечувало основу для розрахунку індексів MSI, TCH, CRL, EDI та FCAF.

На другому етапі виконувалася ручна валідація «складних» випадків (вкладені переліки, додатки, фрагменти зі змішаним форматуванням, цитати), а також корекція хибнопозитивних і хибнонегативних спрацювань шаблонів. Для перевірки узгодженості кодування залучалися два анотатори; коефіцієнт Каппа Коена для ключових категорій (модальність, темпоральність, переліки, оцінні маркери) сягав цільового порогу $\geq 0,80$ з подальшим досягненням консенсусу в разі розбіжностей (Cohen, 1960; Artstein & Poesio, 2008). Якість розмітки контролювалася через рандомізовану перевірку частини корпусу та повторний перерахунок індексів після внесення правок.

5. Обчислення метрик

5.1. MSI – Modality Strength Index

Визначення. $MSI = (w_must \cdot \#must + w_shall \cdot \#shall + w_will \cdot \#will + w_may \cdot \#may) / \#sent$, де символ «#» позначає кількість входжень відповідної лем у документі ($\#must$, $\#shall$, $\#will$, $\#may$), а $\#sent$ – кількість речень;

$w_must \geq w_shall \geq w_will \geq w_may$; у базових налаштуваннях: 1.0 / 0.8 / 0.6 / 0.3. Вищі значення – сильніша імперативність. (*Операціоналізація авторів; обґрунтування вибору модальності у жанрово-правничій традиції та критичному дискурс-аналізі* (Bhatia, 1993; Tiersma, 1999; Hart, 2014)).

5.2. TCH – Temporal Commitment Horizon

Визначення. Зважений горизонт зобов'язань: фіксовані строки (10/100 років) отримують вагу 1.0; діапазони років (напр., 2024–2027) – 0.8; формули відкритої тривалості (for as long as it takes) – 0.5.

5.3. CRL – Consultation & Response Latency

Визначення. Бінарний індикатор наявності тригера швидкої координації («within 24 hours», «immediately convene», «urgent consultations»). $CRL = 1$, якщо принаймні один тригер зафіксовано в документі; інакше 0.

5.4. EDI – Enumerative Density Index

Визначення. Частка речень із переліковими клаузами (маркерівані *; (a)/(b)/...; (i)/(ii)/...; тире/крапки з комою), віднормована на обсяг документа.

5.5. FCAF – Frame Commitment Articulation Frequency

Визначення. Σ частот лем support / commitment / security / deterrence / reform / recovery на 1 000 слів; додатково подається у підрамках (support, security / deterrence, reform / recovery).

5.6. Приклад застосування

Агреговані порівняння між типами документів наведено нижче у §5.7 та у розділі «Кейсові дослідження» (§6). Для відтворюваності посилаємося виключно на офіційні урядові публікації та автентичні веб-сторінки документів.

6. Кейсові дослідження: узагальнення жанрових профілів

Анотація здійснювалася у два етапи. Спочатку застосовувалися автоматизовані процедури на основі регулярних виразів для виявлення модальних дієслів (shall, will, must, may), темпоральних маркерів (фіксовані строки, річні діапазони, формули невизначеної тривалості), перелікових конструкцій (цифрова/буквена нумерація, маркери типу “(a)/(b)/(c)”, буліти) та оцінної лексики (illegal, unprovoked тощо). Виявлені токени лематизувалися й агрегувалися на рівні речень, що забезпечувало основу для розрахунку індексів MSI, TCH, CRL, EDI та FCAF.

На другому етапі виконувалася ручна валідація «складних» випадків (вкладені

переліки, додатки, фрагменти зі змішаним форматом, цитати), а також корекція хибнопозитивних і хибнонегативних спрацювань шаблонів. Для перевірки узгодженості кодування залучалися два анотатори; при чому коефіцієнт Каппа Коена для ключових категорій (модальність, темпоральність, переліки, оцінні маркери) сягав цільового порогу $\geq 0,80$ з подальшим досягненням консенсусу в разі розбіжностей (Cohen, 1960; Artstein & Poesio, 2008). Якість розмітки контролювалася через рандомізовану перевірку частини корпусу та повторний перерахунок індексів після внесення правок.

7. Результати та обговорення (узагальнення)

Профілі жанрів. Порівняльний аналіз (MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF) підтверджує стабільні жанрові профілі. **Безпекові угоди** демонструють найвищі значення **MSI** та **TCH** і майже завжди містять **CRL-тригери** (*“consult within 24 hours”* тощо). **Фінансові інструменти** характеризуються підвищеним **EDI** через розгорнуті переліки умов й індикаторів та домінуванням фреймів *support/recovery/reform* у **FCAF**. Секторальні **MoU** займають проміжну позицію за **EDI** і нижчу за **MSI**, що відповідає їхній кооперативно-рамковій природі.

Риторика і фрейми. Частотність лем *support, recovery, reform* істотно зростає в **financial** і **MoU**, тоді як *security, deterrence* – у **security**. Це підкріплює тезу про розподіл перлокутивних цілей: **безпекові угоди** легітимують оборонно-стримувальну координацію, **фінансові інструменти** – операціоналізують відбудову/реформи, **MoU** – структурують секторальну взаємодію й технічну допомогу.

Інтерпретація EDI. Високий **EDI** у фінансових актах і частині **MoU** – це не «шум», а жанрова риса: переліки є механізмом нормування (умови, індикатори, процедури). Відповідно, **EDI** корисний як індикатор регулятивної щільності, але його варто читати у зв'язці з **MSI** (сила імперативності) та **FCAF** (семантична рамка).

Обмеження й чутливість. Значення **CRL** залежить від наявності в тексті явних консультаційних тригерів (*within 24 hours*). У **financial/MoU** їх майже немає, тому **CRL** → 0 для цих жанрів не варто трактувати як «слабкість», а радше як відмінність цільової функції документів. Крім того, частина PDF із великою кількістю таблиць/додатків може занижувати/завищувати **EDI** залежно від структури – це враховано в §3.6.

Висновок для методології. Оновлений корпус офіційно-ділових текстів воєнного часу підтверджує ефективність інтегративної рамки (CMT/Frame Semantics/CDA у поєднанні з інструментами юридичної лінгвістики) та підтверджує аналітичну придатність метрик MSI/TCH/CRL/EDI/FCAF для міжжанрового зіставлення. Рекомендовано зберігати окремі підгрупи для порівняння (*security/financial/MoU*) й доповнювати аналіз кейсовими цитатами для пояснення відхилень.

8. Висновки і перспективи

Підсумовуючи, висновуємо що, поєднання когнітивних операцій і прийомів когнітивної семантики, процедур критичного дискурс-аналізу та засобів і прийомів юридично-жанрової стилістики, операціоналізованих в метриках MSI, TCH, CRL, EDI та FCAF, дає змогу кількісно описувати перлокутивний потенціал англomовних офіційно-ділових документів воєнного періоду. Запропонована методика аналізування перетворює якісні інсайти про модальність, темпоральність і фрейми підтримки/стримування/відновлення на відтворювані показники, придатні для корпусних порівнянь.

Порівняльний аналіз підтверджує жанрово зумовлені профілі: безпекові угоди вирізняються підвищеними MSI та TCH і наявністю CRL-тригерів; фінансові інструменти – вищим EDI і домінуванням фреймів *support, recovery, reform*; секторальні MoU займають проміжне положення за EDI й демонструють нижчі MSI, що відповідає їхній рамковій, кооперативній функції. Це дозволяє порівнювати різнотипні документи, відстежувати зміни риторичних пріоритетів і оцінювати вплив формулювань зобов'язань та часових горизонтів на інтерпретацію текстів.

Практичні підказки для укладачів, перекладачів та переговорних команд зводяться до таких рекомендацій: (i) добирати модальні оператори *shall/will/must/may* відповідно до ступеня імперативності; (ii) чітко фіксувати часові горизонти й умови пролонгації; (iii) за потреби впроваджувати консультаційні тригери швидкої координації (наприклад, *“within 24 hours”*); (iv) структурувати переліки умов і індикаторів як інструмент підвищення керованості інтерпретацій; (v) узгоджувати структуру фреймів (*support, security, recovery, reform, deterrence*) з комунікативною метою документа.

Обмеження дослідження пов'язані з якістю вилучення тексту з окремих PDF, розбіжностями редакційних практик і частково на

основі попередньо визначених коефіцієнтів у TCH/MSI, що потребує подальшої валідації. Перспективними напрямками є розширення корпусу (включно з довоєнними текстами), побудова паралельних англо-українських підкорпусів, уточнення лексикону та градацій FCAF і CRL, інтеграція синтаксичного аналізу в розрахунок EDI/MSI, а також розробка стійких багатофакторних моделей (GLMM/байєсівські підходи) з відкритим релізом коду й даних.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Agreement on Security Cooperation between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine. 12.01.2024. Офіс Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277>
2. Bilateral Security Agreement between Ukraine and the United States of America. Офіс Президента України. 13.06.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/dvostoronnya-bezpekova-ugoda-mizh-ukrayinoyu-ta-spoluchenimi-91501>
3. Agreement on Security Cooperation between Ukraine and Canada. Офіс Президента України. 20.02.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89233>
4. Accord on Support for Ukraine and Cooperation between Ukraine and the Government of Japan. Офіс Президента України. 13.06.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-pidtrimku-ukrayini-ta-spivrobotnictvo-mizh-ukrayin-91481>
5. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council establishing the Ukraine Facility. 29.02.2024. European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/eng>
6. Memorandum of Understanding on the exceptional macro-financial assistance of up to €5 billion to Ukraine. 04.10.2022. Європейська Комісія. URL: <https://ec.europa.eu/system/files/2022-11/Memorandum%20of%20Understanding%20-%20EUR%205%20billion%20exceptional%20MFA%20to%20Ukraine.pdf>
7. Agreement on the Establishment of a United States–Ukraine Reconstruction Investment Fund (Memorandum of Intent). 18.04.2024. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/681f33ce8f68133ce8f2e82842702204.pdf>
8. Memorandum of Understanding regarding collaboration on Ukrainian energy system resilience. 24.09.2023; оновлено 05.12.2024. Посольство США в Україні. URL: <https://ua.usembassy.gov/memorandum-of-understanding-between-ukraine-and-the-usa-regarding-collaboration-on-ukrainian-energy-system-resilience-2/>
9. Memorandum of Understanding on a Strategic Partnership on Biomethane, Hydrogen and other Synthetic Gases. 02.02.2023. Європейська Комісія. URL: https://energy.ec.europa.eu/publications/memorandum-understanding-between-european-union-and-ukraine-strategic-partnership-biomethane_en (Повний текст, PDF: https://energy.ec.europa.eu/document/download/0b10e313-1084-49e5-a320-9460108d4cb7_en?filename=MoU_UA_signed.pdf)
10. Memorandum of Understanding on Cooperation in the Field of Cyber Defence. National Security Archive – Cyber Vault. URL: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/documents/rl07a5-tyd4t/Ukraine-Romania-Memorandum-Understanding-cyber-defense-September-2-2022.pdf>
11. Artstein R., Poesio M. Inter-coder agreement for computational linguistics // *Computational Linguistics*. 2008. Vol. 34, No. 4. P. 555–596. URL: <https://doi.org/10.1162/coli.07-034-R2>
12. Cohen J. A coefficient of agreement for nominal scales // *Educational and Psychological Measurement*. 1960. Vol. 20, No. 1. P. 37–46. URL: <https://doi.org/10.1177/001316446002000104>
13. Fillmore C. J. Frame semantics // *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul: Hanshin, 1982. P. 111–137.
14. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
15. Fairclough N. *Critical Discourse Analysis*. London: Longman, 1995.
16. Bhatia V. K. *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Longman, 1993.
17. Holm S. A simple sequentially rejective multiple test procedure // *Scandinavian Journal of Statistics*. 1979. Vol. 6, No. 2. P. 65–70.
18. Kruskal W. H., Wallis W. A. Use of ranks in one criterion variance analysis // *Journal of the American Statistical Association*. 1952. Vol. 47, No. 260. P. 583–621. URL: <https://doi.org/10.1080/01621459.1952.10483441>
19. Spearman C. The proof and measurement of association between two things // *The American Journal of Psychology*. 1904. Vol. 15, No. 1. P. 72–101. URL: <https://doi.org/10.2307/1412159>
20. Efron B., Tibshirani R. J. *An Introduction to the Bootstrap*. New York: Chapman & Hall/CRC, 1993.
21. Hart C. *Critical Discourse Analysis and Cognitive Science: New Perspectives on Immigration Discourse*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.
22. Hart C. *Discourse, Grammar and Ideology: Functional and Cognitive Perspectives*. London: Bloomsbury, 2014.
23. Charteris-Black J. *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004.
24. Charteris-Black J. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011.
25. Charteris-Black J. *Analysing Political Speeches: Rhetoric, Discourse and Metaphor*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014.
26. Musolff A. *Political Metaphor Analysis: Discourse and Scenarios*. London: Bloomsbury, 2016.
27. Chilton P. *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. London: Routledge, 2004.
28. van Dijk T. A. *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: SAGE, 1998.
29. van Dijk T. A. *Discourse and Power*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008.
30. Steen G. J., Dorst A. G., Herrmann J. B., Kaal A., Krennmayr T., Pasma T. *A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU*. Amsterdam: John Benjamins, 2010
31. Baker P., Gabrielatos C., Khosravini M., Krzyżanowski M., McEnery T., Wodak R. *A useful methodological synergy?*

- Combining critical discourse analysis and corpus linguistics // *Discourse & Society*. 2008. Vol. 19, No. 3. P. 273–305. URL: <https://doi.org/10.1177/0957926508088962>
32. Biber D., Conrad S., Reppen R. *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
 33. Tiersma P. M. *Legal Language*. Chicago: University of Chicago Press, 1999.
 34. Solan L. M. *The Language of Judges*. Chicago: University of Chicago Press, 1993.
 35. Alin J., Eichenberg A., Kulikov V., Simanovskyy M. Public pressure on multinational corporations in Russia post invasion of Ukraine: A comparative perspective // *PONARS Eurasia Policy Memo*. 2022. No. 814. December. URL: https://www.ponarseurasia.org/wp-content/uploads/2022/12/Pezm814_Alin-Eichenberg-Kulikov-Simanovskyy_Dec2022.pdf
 36. Kulikov V., Simanovskyy M., Eichenberg A., Braese K. A. Navigating wartime communications: Multinational corporations in the Russia–Ukraine war // *Society and Economy*. 2024. Vol. 46, No. 1. P. 1–23. URL: <https://doi.org/10.1556/204.2023.00024>
 37. D'Arco M., Marino V., Resciniti R. Stop business with Russia! Exploring the representation and perceived authenticity of corporate activism in response to the Russia–Ukraine war // *Italian Journal of Marketing*. 2024. No. 1. P. 55–76. URL: <https://doi.org/10.1007/s43039-023-00085-0>
 38. Opatska S., Johansen W., Gordon A. V. Business crisis management in wartime: Insights from Ukraine // *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 2024. Vol. 32, No. 1. Article e12513. URL: <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12513>
 39. Ukrainian Analytical Digest. No. 4: Negotiations, Security, and EU Integration. 2024. Center for Security Studies (CSS), ETH Zürich; Research Centre for East European Studies (FSO), University of Bremen; Center for Eastern European Studies (CEES), University of Zurich; German Association for East European Studies (DGO). URL: https://css.ethz.ch/en/publications/uad/uad-all-issues/details.html?id=%2Fn%2Fo%2F4%2Fn%2Fno_4_negotiations_security_and_euintegra
 40. Ukrainian Analytical Digest. No. 9: Ukraine's Energy and Climate Challenges. 2024. Center for Security Studies (CSS), ETH Zürich; Research Centre for East European Studies (FSO), University of Bremen; Center for Eastern European Studies (CEES), University of Zurich; German Association for East European Studies (DGO). URL: <https://css.ethz.ch/en/publications/uad/uad-all-issues/details.html>
 41. European Commission. Ukraine Facility – Structure and pillars; timeline and disbursements. 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/funding-technical-assistance/ukraine-facility_en
 42. Council of the European Union. Council Implementing Decision (EU) 2024/1447 on the approval of the assessment of the Ukraine Plan. 14.05.2024. EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2024/1447/oj
 43. European Union. Ukraine Facility (2024–2027): Summary. 01.10.2024. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/ukraine-facility-2024-2027.html>
 44. Chiluwá I., Ruzaitė J. Analysing the language of political conflict: A study of war rhetoric of Vladimir Putin and Volodymyr Zelensky // *Critical Discourse Studies*. 2024. Vol. 22, No. 5. P. 477–493. URL: <https://www.researchgate.net/publication/379697697>
 45. Ganzheliuk P. I., Ilyasova A. R. Genres of the institutional discourse of American digital diplomacy // *Res Militaris*. 2022. Vol. 12, No. 2. P. 2608–2612. URL: <https://resmilitaris.net/uploads/paper/ec65dac8290750a82e6a01a1ff1ad42d.pdf>
 46. Rahman M. A. Helsinki Memorandum of Understanding as a sluggish policy: A critical discourse analysis with process types // *Studies in English Language and Education*. 2023. Vol. 10, No. 3. P. 1529–1545. URL: <https://www.researchgate.net/publication/374388204>
 47. Abbas A. H. O. A critical discourse analysis of the ideology of power in unequal treaties of peace: Doctoral dissertation. University of Babylon, 2023. URL: <https://www.researchgate.net/publication/372965749>

REFERENCES:

1. United Kingdom & Ukraine. (2024, January 12). Agreement on security cooperation between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine. Office of the President of Ukraine. <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277>
2. United States & Ukraine. (2024, June 13). Bilateral security agreement between Ukraine and the United States of America. Office of the President of Ukraine. <https://www.president.gov.ua/en/news/dvostoronnya-bezpekova-ugoda-mizh-ukrayinoyu-ta-spoluchenimi-91501>
3. Canada & Ukraine. (2024, February 24). Agreement on security cooperation between Ukraine and Canada. Office of the President of Ukraine. <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89233>
4. Japan & Ukraine. (2024, June 13). Accord on support for Ukraine and cooperation between Ukraine and the Government of Japan. Office of the President of Ukraine. <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-pidtrimku-ukrayini-ta-spivrobitnictvo-mizh-ukrayin-91481>
5. European Union. (2024, February 29). Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council establishing the Ukraine Facility. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/eng>
6. European Commission & Ukraine. (2022, October 4). Memorandum of understanding on the exceptional macro-financial assistance of up to €5 billion to Ukraine. European Commission. <https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2022-11/Memorandum%20of%20Understanding%20-%20EUR%205%20billion%20exceptional%20MFA%20to%20Ukraine.pdf>
7. Government of Ukraine & Government of the United States of America. (2025, April 18). Agreement on the establishment of a United States–Ukraine reconstruction investment fund (Memorandum of intent). Cabinet of Ministers of Ukraine. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/681/33c/e8f/68133ce8f2e82842702204.pdf>
8. Government of Ukraine & Government of the United States of America. (2023, September 24/2024, December 5). Memorandum of understanding regarding collaboration on Ukrainian energy system resilience. U.S. Embassy in Ukraine. <https://ua.usembassy.gov/memorandum-of-understanding-between-ukraine-and-the-usa-regarding-collaboration-on-ukrainian-energy-system-resilience-2/>

9. European Commission & Ukraine. (2023, February 2). Memorandum of understanding on a strategic partnership on biomethane, hydrogen and other synthetic gases. European Commission. https://energy.ec.europa.eu/publications/memorandum-understanding-between-european-union-and-ukraine-strategic-partnership-biomethane_en (Full text PDF: https://energy.ec.europa.eu/document/download/0b10e313-1084-49e5-a320-9460108d4cb7_en?filename=MoU_UA_signed.pdf)
10. Government of Ukraine & Government of Romania. (2022, September 2). Memorandum of understanding on cooperation in the field of cyber defence. National Security Archive – Cyber Vault. <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/documents/r107a5-tyd4t/Ukraine-Romania-Memorandum-Understanding-cyber-defense-September-2-2022.pdf>
11. Artstein, R., & Poesio, M. (2008). Inter-coder agreement for computational linguistics. *Computational Linguistics*, 34(4), 555–596. <https://doi.org/10.1162/coli.07-034-R2>
12. Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37–46. <https://doi.org/10.1177/001316446002000104>
13. Fillmore, C. J. (1982). Frame semantics. In *Linguistics in the morning calm* (pp. 111–137). Hanshin.
14. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
15. Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis*. Longman.
16. Bhatia, V. K. (1993). *Analysing genre: Language use in professional settings*. Longman.
17. Holm, S. (1979). A simple sequentially rejective multiple test procedure. *Scandinavian Journal of Statistics*, 6(2), 65–70.
18. Kruskal, W. H., & Wallis, W. A. (1952). Use of ranks in one criterion variance analysis. *Journal of the American Statistical Association*, 47(260), 583–621. <https://doi.org/10.1080/01621459.1952.10483441>
19. Spearman, C. (1904). The proof and measurement of association between two things. *The American Journal of Psychology*, 15(1), 72–101. <https://doi.org/10.2307/1412159>
20. Efron, B., & Tibshirani, R. J. (1993). *An introduction to the bootstrap*. Chapman & Hall/CRC.
21. Hart, C. (2010). *Critical discourse analysis and cognitive science: New perspectives on immigration discourse*. Palgrave Macmillan.
22. Hart, C. (2014). *Discourse, grammar and ideology: Functional and cognitive perspectives*. Bloomsbury.
23. Charteris-Black, J. (2004). *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. Palgrave Macmillan.
24. Charteris-Black, J. (2011). *Politicians and rhetoric: The persuasive power of metaphor* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.
25. Charteris-Black, J. (2014). *Analysing political speeches: Rhetoric, discourse and metaphor*. Palgrave Macmillan.
26. Musolff, A. (2016). *Political metaphor analysis: Discourse and scenarios*. Bloomsbury.
27. Chilton, P. (2004). *Analysing political discourse: Theory and practice*. Routledge.
28. van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. SAGE.
29. van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan.
30. Steen, G. J., Dorst, A. G., Herrmann, J. B., Kaal, A., Krennmayr, T., & Pasma, T. (2010). A method for linguistic metaphor identification: From MIP to MIPVU. John Benjamins.
31. Baker, P., Gabrielatos, C., Khosravini, M., Krzyżanowski, M., McEnery, T., & Wodak, R. (2008). A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics. *Discourse & Society*, 19(3), 273–305. <https://doi.org/10.1177/0957926508088962>
32. Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). *Corpus linguistics: Investigating language structure and use*. Cambridge University Press.
33. Tiersma, P. M. (1999). *Legal language*. University of Chicago Press.
34. Solan, L. M. (1993). *The language of judges*. University of Chicago Press.
35. Alin, J., Eichenberg, A., Kulikov, V., & Simanovskyy, M. (2022, December). Public pressure on multinational corporations in Russia post invasion of Ukraine: A comparative perspective. PONARS Eurasia Policy Memo, 814. https://www.ponarseurasia.org/wp-content/uploads/2022/12/Pepm814_Alin-Eichenberg-Kulikov-Simanovskyy_Dec2022.pdf
36. Kulikov, V., Simanovskyy, M., Eichenberg, A., & Braese, K. A. (2024). Navigating wartime communications: Multinational corporations in the Russia–Ukraine war. *Society and Economy*, 46(1), 1–23. <https://doi.org/10.1556/204.2023.00024>
37. D'Arco, M., Marino, V., & Resciniti, R. (2024). Stop business with Russia! Exploring the representation and perceived authenticity of corporate activism in response to the Russia–Ukraine war. *Italian Journal of Marketing*, 2024(1), 55–76. <https://doi.org/10.1007/s43039-023-00085-0>
38. Opatska, S., Johansen, W., & Gordon, A. V. (2024). Business crisis management in wartime: Insights from Ukraine. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 32(1), Article e12513. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12513>
39. Ukrainian Analytical Digest. (2024a). Negotiations, security, and EU integration (No. 4). Center for Security Studies (CSS), ETH Zürich; Research Centre for East European Studies (FSO), University of Bremen; Center for Eastern European Studies (CEES), University of Zurich; German Association for East European Studies (DGO). https://css.ethz.ch/en/publications/uad/uad-all-issues/details.html?id=%2Fn%2Fo%2F4%2Fn%2Fno_4_negotiations_security_and_euintegra
40. Ukrainian Analytical Digest. (2024b). Ukraine's energy and climate challenges (No. 9). Center for Security Studies (CSS), ETH Zürich; Research Centre for East European Studies (FSO), University of Bremen; Center for Eastern European Studies (CEES), University of Zurich; German Association for East European Studies (DGO). https://css.ethz.ch/en/publications/uad/uad-all-issues/details.html?id=%2Fn%2Fo%2F9%2Fu%2Fno_9_ukraines_energy_and_climate_challen
41. European Commission. (2025). Ukraine Facility – Structure and pillars; timeline and disbursements. https://enlargement.ec.europa.eu/funding-technical-assistance/ukraine-facility_en
42. Council of the European Union. (2024, May 14). Council implementing decision (EU) 2024/1447 on the approval of the assessment of the Ukraine Plan. EUR-Lex. https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2024/1447/oj

43. European Union. (2024, October 1). Ukraine Facility (2024–2027): Summary. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/ukraine-facility-2024-2027.html>
44. Chiluwa, I., & Ruzaitė, J. (2024). Analysing the language of political conflict: A study of war rhetoric of Vladimir Putin and Volodymyr Zelensky. *Critical Discourse Studies*, 22(5), 477–493. <https://www.researchgate.net/publication/379697697>
45. Ganzhelyuk, P. I., & Ilyasova, A. R. (2022). Genres of the institutional discourse of American digital diplomacy. *Res Militaris*, 12(2), 2608–2612. <https://resmilitaris.net/uploads/paper/ec65dac8290750a82e6a01a1ff1ad42d.pdf>
46. Rahman, M. A. (2023). Helsinki Memorandum of Understanding as a sluggish policy: A critical discourse analysis with process types. *Studies in English Language and Education*, 10(3), 1529–1545. <https://www.researchgate.net/publication/374388204>
47. Abbas, A. H. O. (2023). A critical discourse analysis of the ideology of power in unequal treaties of peace (Doctoral dissertation, University of Babylon). <https://www.researchgate.net/publication/372965749>

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.11.2025
Дата публікації: 24.12.2025

UCD [37.015.3:159.937]:81'342.1

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2025-2-2>

BIOENERGETICS OF SPEECH TIMBRE IN PERCEPTION OF DIDACTIC INFORMATION

Polieieva Yuliia Serhiivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

*Associate Professor at the Department of Foreign Languages Educational and Scientific
Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv**polieievay@knu.ua**orcid.org/0009-0000-1644-8027*

The article deals with the role of speech timbre in perception of didactic information in English lecture discourse. It is an attempt to approach the mechanisms of perception through human voice timbre from a bioenergetic perspective which is a rather novel and interdisciplinary theme. The energetic perspective in language studies becomes particularly relevant and even urgent in the digital age, when technologies of synthesized speech reproduce the structural and acoustic parameters of communication but lack the authentic bioenergetic quality of the natural human voice.

The study explores the correlation between emotions and speech perception through the timbral characteristics of the lecturer's voice, viewing speech timbre not merely as an acoustic attribute but as a complex bioenergetic and perceptual category. The paper introduces the term "bioenergetics of speech timbre" which is not a standard fixed term in linguistics or phonetics. Thus, the bioenergetics of speech timbre is defined as the study of how the human body mobilizes, transforms, and distributes physiological energy to produce the perceptual quality of voice. It bridges acoustics, physiology, psychology, and communication. The proposed comparative overview, structured as a summary table integrating the main dimensions and parameters of speech timbre classification identified in phonetic and linguistic research, enhances the theoretical relevance of this study.

The assessment of timbral perception in the context of didactic communication was based on the major-minor mode dichotomy. During the course of a complex perceptual experiment with elements of psycholinguistic analysis the emotional dichotomy was subjectively rated using the scale major/positive timbre and minor/negative timbre. The outcomes of the auditors' evaluations within the framework of the emotional dichotomy confirmed the initial hypothesis that a positive, major timbre plays a significant role in the perception of oral didactic information. Thus, this experimental study confirmed the strong correlation between positive (major) emotions and the quality of perception of didactic information.

Key words: prosodic organization, lecture discourse, voice quality, energetic approach to language, didactic interaction, positive/negative emotions, hedonism, major-minor dichotomy.

БІОЕНЕРГЕТИКА ТЕМБРУ МОВЛЕННЯ У СПРИЙНЯТТІ ДИДАКТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Полієєва Юлія Сергіївна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка**polieievay@knu.ua**orcid.org/ 0009-0000-1644-8027*

У статті розглядається роль тембру мовлення у сприйнятті дидактичної інформації в англійському лекційному дискурсі. Це спроба підійти до механізмів сприйняття через тембр людського голосу з біоенергетичної точки зору, що є досить новою та міждисциплінарною темою. Енергетична перспектива в мовних дослідженнях стає особливо актуальною та навіть невідкладною в цифрову епоху, коли технології синтезованого мовлення відтворюють структурні та акустичні параметри комунікації, але не мають автентичної біоенергетичної якості природного людського голосу.

Дослідження досліджує кореляцію між емоціями та сприйняттям мовлення через тембральні характеристики голосу лектора, розглядаючи тембр мовлення не лише як акустичну властивість, а й як складну біоенергетичну та перцептивну категорію. У статті вводиться термін «біоенергетика тембру мовлення», який не є стандартним фіксованим терміном у лінгвістиці чи фонетиці. Таким чином, біоенергетика тембру мовлення визначається як вивчення того, як людський організм мобілізує, трансформує та розподіляє фізіологічну енергію для створення перцептивної якості голосу. Вона поєднує акустику, фізіологію, психологію та комунікацію. Запропонований порівняльний огляд подано у вигляді зведеної таблиці, яка систематизує основні виміри та параметри класифікації тембру мовлення, описані у фонетичних і лінгвістичних працях. Така структурна подача забезпечує теоретичну вагомість дослідження.

Оцінка сприйняття тембру в контексті дидактичної комунікації базувалася на дихотомії мажор-мінорний лад. Під час складного перцептивного експерименту з елементами психолінгвістичного аналізу емоційна дихотомія суб'єктивно оцінювалася за шкалою мажорний/позитивний тембр та мінорний/негативний тембр. Результати оцінювання аудитором в рамках емоційної дихотомії підтвердили початкову гіпотезу про те, що позитивний, мажорний тембр відіграє значну роль у сприйнятті усної дидактичної інформації. Таким чином, це експериментальне дослідження підтвердило сильну кореляцію між позитивними (мажорними) емоціями та якістю сприйняття дидактичної інформації.

Ключові слова: просодична організація, лекційний дискурс, якість голосу, енергетичний підхід до мови, дидактична взаємодія, позитивні/негативні емоції, гедонізм, дихотомія мажор-мінор.

Introduction. Didactic information conveyed in a lecture is predominantly perceived through the auditory channel (Rose 1998: 5), therefore, studies of the prosodic organization of lecture discourse from a cognitive standpoint are central to the processes of describing the cognitive mechanism of perception. Perception is one of the fundamental concepts of psychology in general and cognitive psychology and cognitive science in particular (Goldstein, 2019; Thagard, 2005). Representatives of the perceptually oriented branch of cognitive linguistics reveal the relationship between the organization of language and perception, consider them as completely or partially identical phenomena. "Perception of speech is the process of isolating the content that lies behind the external form of speech acts" (Pisoni & Remez, 2005). It is obvious that when relying on auditory perception of didactic information, the first stage will be the perception of the acoustic signal, which serves as the basis for further decoding and cognitive processing of other linguistic levels.

From a bioenergetic perspective, the acoustic parameters embody the dynamic energy of speech, which mediates the emotional and cognitive impact on the transmission of oral information. Speech rhythm, prosody, intensity and timbre may be interpreted as surface realizations of underlying energetic processes. The transformation of affective energy into acoustic form by means of rhythm, tempo, and timbre represents a key concern of contemporary phonetic studies in this field.

Based on the textbook statement of W. von Humboldt that "language is not a product of activity (*ergon*), but activity (*energia*)", researchers are increasingly considering language as an energy system (Мініч, 2012; Бацевич, 2008; Smith, 2016; Kalyta, 2016), interpreting the energy phenomenon of language as a material object that only copies the energy structures that form it. Phoneticians (Taranenko & Schaefer, 2018) emphasize on the study of the prosodic features influenced by structural, emotional and pragmatic factors, which are defined within the framework of a new energetic

approach to the research of phonetic phenomena, by introducing energy-grams in the description. Certain scholars have advanced non-traditional interdisciplinary approaches to lingual-and-energetic research. In their work, the authors propose an analytical method grounded in the concept of a psycho-energygram, which models the self-development of cognitive processes underlying speech and thought within the individual's spiritual sphere (Kalyta & Klymenyuk, 2021: 51).

Soter & Connors (2017) underscore the relevance of such studies in pedagogical communication in the educational process. The researchers maintain that "language as a field of energy matters in language pedagogy, in classrooms at all levels, as well as within teacher education and teacher professional development" (Soter & Connors, 2017: 27). The researchers define language as a field of energy in the following way: "as language operating as a "region" in which a force operates to bring about some influence resulting in an effect or having an impact on one's own behaviors, on the behaviors of others, as well as having the capacity to influence emotions, and/or the course of events" (Soter & Connors, 2017: 27).

The present study examines the correlation of bioenergetics of speech timbre, emotions and the perception of didactic information in lecture discourse. We believe that an energetic perspective on language has become particularly significant and even imperative in the digital age. Contemporary communication technologies, including artificial intelligence and synthesized speech systems, are capable of reproducing linguistic form and informational content with remarkable precision, however, they inherently lack the *bioenergetic dimension* that characterizes the living human voice. This dimension encompasses the subtle vibrational and emotional energy transmitted through natural speech timbre, prosody, and rhythm.

In the context of education, where AI-driven tools are increasingly integrated into the learning process, this issue acquires special relevance. The substitution of human speech with synthesized

voices risks diminishing the emotional resonance and motivational impact of didactic interaction. Hence, exploring language as an energy system allows for a deeper understanding of the human factor in communication, its affective, physiological, and bioenergetic foundations which remain essential for maintaining empathy, engagement, and the authenticity of pedagogical discourse.

In this paper we introduce the term “bioenergetics of speech timbre” which is not a standard fixed term in linguistics or phonetics. In voice research, the term sometimes appears metaphorically to describe the energetic processes underlying voice production: how the body mobilizes muscular, respiratory, and neural resources to generate sound (see Gobl & Ni Chasaide, 2003; Kent & Read, 2015). In sum, the bioenergetics of speech timbre is the study of how the human body mobilizes, transforms, and distributes physiological energy to produce the perceptual quality of voice. As can be observed, this concept integrates perspectives from phonetics, acoustics, physiology, psychology, and communication.

Thus, the bioenergetics of speech timbre can be understood as the study of how physiological energy (respiratory airflow, phonatory activity, and articulatory modulation) is transformed into acoustic energy that determines vocal quality. In a broader sense, it links biological energy expenditure with perceptual qualities of voice i.e. how timbre signals emotion, identity etc.

Literature overview. Certain aspects of timbre were first examined in the late nineteenth century by Helmholtz (1885). However, comprehensive exploration of the complex nature of timbre became possible only with the advent of advanced methodological tools in the 1950s and 1960s, first systematically applied to timbre analysis by Plomp (1970). In the field of phonetics, speech timbre was investigated by several prominent scholars, including Abercrombie (1967), Laver (1980), Esling (2010), Gibbon (2010), and McAdams (2019). Ukrainian researchers have also made significant contributions to the study of speech timbre across various linguistic domains, notably Ieremenko (2004), Kalyta (2001), Chernyshuk (2019) and Olenets (2018). Despite the substantial body of research devoted to this topic, the observation made by the classic authority in phonetics D. Abercrombie (1967) that “voice quality in phonetics has been relatively neglected in comparison with other strands of speech description” remains relevant today.

Timbre is characterized by a certain ambiguity in its interpretation. The present study

focuses on the timbral parameters of didactic communication from a **bioenergetic perspective**, a dimension that has not yet received sufficient attention in linguistic research. Thus, the *goal* of the research is to explore the bioenergetic parameters of speech timbre and their role in shaping the perceptual and cognitive processes involved in the perception of didactic information. The **object of the study** is speech timbre in the context of didactic communication. The *scientific relevance* of this research lies in its interdisciplinary approach that integrates phonetic, psychological, and pedagogical perspectives to explore the energetic and perceptual aspects of speech timbre. By examining the bioenergetic basis of vocal timbre, the study contributes to the understanding of how acoustic energy affects the transmission and perception of didactic information in lecture discourse.

Presentation of the main material of the research. In the field of speech timbre research, terminology is often inconsistent (e.g., vocal timbre, voice quality, tone colour, phonation type). We use the term **speech timbre** which is traditionally defined in phonetics as “the set of auditory characteristics of a voice that allow us to distinguish one voice from another, independent of pitch and loudness” (Laver, 1980). Each speech sound comprises a fundamental frequency (F_0), which is specific among speakers but relatively stable across different phonations of the same individual. Superimposed on it are overtones or harmonics (higher-order oscillations resulting from fractional vibrations of the vocal folds), whose amplitudes are lower than that of the fundamental frequency. The acoustic structure of the sound also includes several formants, i.e. bands of resonant frequencies shaped by the configuration of the supraglottal cavities. These resonances arise through the phenomenon of acoustic amplification within the vocal tract, where changes in the shape and volume of the resonators determine the spectral characteristics of each sound. Thus, voice timbre represents a composite acoustic parameter determined by the interaction of the fundamental frequency, its harmonics, and the system of formant resonances (Близнюк, 2019: 6).

McAdams (2019) in a recent overview of the perceptual representation of timbre emphasizes timbre’s complexity and the fact that many aspects remain poorly understood, comparatively under-investigated despite its importance. Timbre remains one of the least investigated component of intonation from the physical and functional points of view (Town & Bizley, 2013; McAdams, 2019; Abercrombie, 1967). Olenets (Оленець,

2018: 140) also argues that timbre is an incredibly complex feature in the analysis of sound speech, requiring special study. There is still no satisfactory and reliable unit for describing timbre.

Traditionally phonetic studies of speech timbre describe it in terms of *physiological settings* (laryngeal and supralaryngeal), *acoustic correlates* (formant structure, spectral tilt, harmonic-to-noise ratio), and *perceptual labels* (breathy, creaky, harsh, nasal, etc.). Therefore, to systematize the existing approaches to the analysis of speech timbre, it is necessary to integrate articulatory, acoustic, and perceptual perspectives. For greater conceptual clarity, Table 1 presents a comparative overview that summarizes the main dimensions and parameters of speech timbre classification described in phonetic and linguistic studies.

In this paper speech timbre is approached through perceptual correlates. The complexity of speech timbre has led to the development of diverse frameworks for its perceptual identification and classification (Калита, 2001; Єременко, 2004; Солошук, 2006; Laver, 1980; McAdams et al., 2019; Kreiman & Gerratt 2010).

The selection of the classification scale that divides speech timbres into positive and negative categories was made intentionally, as it aligns most appropriately with the objectives of our study. Some studies of pedagogical speech state that speech timbre is one of the leading parameters that is evaluated by listeners during the initial perception of the flow of speech, it can increase or decrease the overall effect of speech perception: “It causes a certain reaction in listeners if the timbre reflects negative emotions, then, accordingly, a negative reaction” (Оленець, 2018: 139). Timbre is increasingly seen as an *energetic-prosodic resource* that encodes emotion, attitude, and speaker identity.

According to the *hypothesis* put forward, positive, major timbre plays an important role

in the processes of perception of oral didactic information. Such assumptions were based on theoretical developments on issues of positive pedagogics, pedagogical rhetoric (Матвієнко & Саранюк, 2015: 36–38), in particular the theory of *hedonism* (from the Greek *hedone* – rejoice). Hedonistic discourse involves the creation of a general positive atmosphere of pedagogical communication, the psychological result of which is joy. Speech in such discourse acts as one of the main means of indirect information of the addressee (or audience) and contributes to the mechanisms of synchronization and harmonization between the participants in communication. Increasingly, in recent years, scientists have been discussing the problem of using the musical terms “majority” and “minority” in linguistics (Кушнерик, 2004: 325). Continuing this idea, Kushneryk (2004) states that the concepts of majority/minority have also taken a prominent place among phonetic explorations.

Methodology. In the framework of a *complex perceptual experiment* integrating psycholinguistic analysis, informants were presented with twelve acoustically contrasting lecture excerpts ($n = 12$) each read by a different announcer. The material included recordings produced by six female and six male voices. This gender balanced ratio was chosen to ensure the “purity” of the experiment and to minimize potential complications in data approximation. The perceptual analysis was conducted in two stages. In the first stage, the informants’ task was to assess the cognitive perceptibility of didactic information of the announcers’ speech and to categorize it using a suggested three-point interval scale (“good,” “average,” “bad”) through a questionnaire. Both subjective and objective estimates were included.

The decision to select announcers for subsequent stages of the experimental analysis was made if the total coincidence rate of the assess-

Table 1

Comparative overview of multidimensional approaches to speech timbre classification

Dimension	Basis of Classification	Typical Categories / Descriptors	Representative Authors
Physiological / Phonatic	laryngeal and vocal tract settings	modal, breathy, creaky, harsh, tense, lax	Laver (1980), Catford (1964), Esling (2005)
Acoustic / Spectral	spectral shape, harmonicity, formant patterns	bright–dark, rough–smooth, resonant–flat	Sundberg (1995), Müller et al. (2022)
Perceptual / Cognitive	listener-based rating dimensions	breathy, warm, metallic, nasal, soft, sharp	McAdams et al. (2019), Kreiman & Gerratt (2010)
Functional / Communicative	discourse and emotional functions	expressive, didactic, persuasive, intimate	Gobl & Ni Chasaide (2003), Taranenko & Schaefer (2018)

ments reached at least 68.3% (*one-sigma rule*). Applying this procedure to the protocol data obtained during the analysis, six announcers' speech samples were identified ($n = 6$): female speaker (FS) 3, male speaker (MS) 2 and male speaker (MS) 3 were rated as "good", female speaker (FS) 5 as "average" and female speaker (FS) 2, female speaker (FS) 4 as "bad".

The second stage of the study engaged trained phonetician-auditors to determine the perceptual features of the selected speech samples differing in cognitive perceptual quality. The bioenergetic parameters of speech timbre were examined and evaluated through subjective perception. The assessment of timbral perception in the context of didactic communication was based on the major-minor mode dichotomy. The emotional dichotomy was subjectively rated using the scale major/positive timbre and minor/negative timbre.

Results and discussion. The outcomes of the auditors' evaluations within the framework of the emotional dichotomy confirmed the initial hypothesis that a positive, major timbre plays a significant role in the perception of oral didactic information. The experimental speech samples were distributed as follows: for the "good" category – major 60%, major/light 33%, and minor 7%; for the "average" category – major 60% and major/light 40%; and for the "bad" category – major 10%, major/light 20%, and minor/soft 70%. For clarity and ease of interpretation, these results are presented in Figure 1.

The lecturer's speech samples that received "good" or "average" evaluations from informants were identified by expert auditors as demonstrating a **major/positive** timbre, as evidenced by the high percentage of agreement in assessments – 93% and 70% respectively. According to statistical analysis (*one-sigma*

rule), these results provide sufficient grounds to conclude that **major** timbres exert a significant positive influence on the cognitive perceptibility and overall cognitive quality of didactic speech. They contribute more effectively to information assimilation than **minor** timbres, which demonstrate a comparatively negative impact in this regard.

As noted by Carraturo et al. (2024), the **major** mode is closely associated with the expression of active emotions, which appear to stimulate the recipient's mental activity and enhance cognitive engagement. In contrast, the **minor** mode correlates with passive emotional states and does not facilitate the cognitive quality of speech in an educational context. The experiment revealed that the perceptual experience of the **major** mode is linked to increased loudness, ascending melodic contours and nuclear tones, a higher pitch register, and specific tempo modifications. In contrast, the **minor** mode is characterized by reduced loudness, predominantly descending melodic patterns, and a moderately lower pitch level. The subsequent research aims to correlate the perceptual indicators of the **major** mode with instrumental data, particularly with respect to vowel formant frequency tracks.

Conclusions. Speech timbre not only distinguishes voices but also functions as a primary vehicle of emotional communication, shaping how speech is perceived, understood, and remembered. Thus, within the framework of the bioenergetics of speech timbre, the study has demonstrated that timbre functions as a significant prosodic parameter mediating the energetic and perceptual dynamics of didactic communication. It was found that a positive, major, bright timbre positively affects the degree of assimilation of oral information. Moreover, the experiment also makes it possible to empirically confirm some postulates of pedagogical rhetoric, hedonistic theory in particular. *Future research* on the bioenergetic parameters of speech timbre in didactic communication should aim to deepen the understanding of how vocal energy dynamics influence the cognitive and emotional engagement of learners. Expanding the methodological framework to include instrumental acoustic analysis would provide a more objective basis for assessing the interaction between speech energy, timbral colouration, and perceptual response. Comparative studies across languages and age groups can help identify universal and culturally specific patterns in the bioenergetics of pedagogical speech.

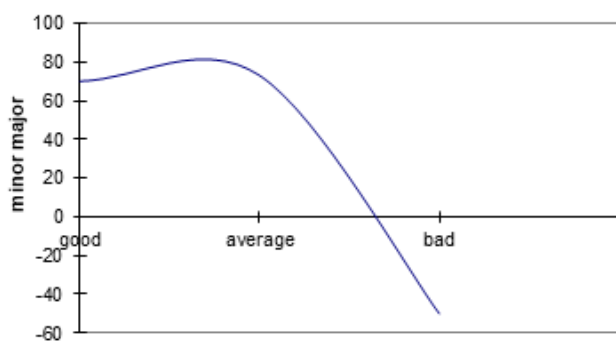

Fig. 1. Dependence of the perceptual effectiveness of didactic information on the timbral parameters of speech

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень : підручник. Київ : Академія, 2008. 368 с.
2. Близнюк Л. М. Система фонем сучасної української літературної мови. Артикуляційно-акустична характеристика голосних і приголосних фонем : конспект лекцій. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 22 с.
3. Єременко Т. Є. Якість голосу мовця у реалізації риторичної стратегії англomовного лекційного дискурсу. Мова і культура : науковий щорічний журнал. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 7. Т. II. С. 299–305.
4. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу емоційного висловлювання : монографія. Київ : Вид. центр КДПУ, 2001. 351 с.
5. Кушнерик В. І. Фоносемантизм у германських та слов'янських мовах. Чернівці : Рута, 2004. 415 с.
6. Матвієнко І. С., Саранюк О. С. Гедонізм у сучасному суспільстві (філософське усвідомлення). *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2015. Вип. 3–4 (141–142). С. 37–44. DOI: 10.35423/2078-8142.2015.3-4.03.
7. Мініч Л. С. Мова як енергетична система. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2012. Вип. 22. С. 95–99.
8. Оленець С. Ю. Основні інструменти впливу провідного викладача на аудиторію. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 62. С. 137–141.
9. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі. Харків : Константа, 2006. 300 с.
10. Чернишук В. В. Акустично-артикуляційні характеристики українського співочого мовлення (експериментально-фонетичне дослідження) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова»; Київ, 2019. 20 с.
11. Abercrombie D. Elements of General Phonetics. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1967. 254 p.
12. Carraturo, G., Pando-Naude, V., Costa, M., Vuust, P., Bonetti, L., Brattico, E. The major-minor mode dichotomy in music perception. *bioRxiv*. 2023. DOI: 10.1101/2023.03.16.532764. URL: <https://www.biorxiv.org/content/10.1101/2023.03.16.532764v3>. (дата звернення: 03.09.2025).
13. Esling J. H. Phonetic notations for voice quality / In Hardcastle W., Laver J., Gibbon F. (eds.) *The Handbook of Phonetic Sciences*. 2nd ed. Oxford : Wiley-Blackwell, 2010. P. 678–702.
14. Gobl C., Ní Chasaide A. The role of voice quality in communicating emotion, mood and attitude. *Speech Communication*. 2003. Vol. 40, No. 1–2. P. 189–212.
15. Goldstein E. B. *Cognitive Psychology: Connecting Mind, Research, and Everyday Experience*. 5th ed. Boston : Cengage Learning, 2019. 672 p.
16. Helmholtz H. L. F. von. On the Sensations of Tone as a Physiological Basis for the Theory of Music. Trans. by A. J. Ellis from 4th German ed. (1877). Repr. New York : Dover, 1954. 576 p.
17. Kalyta A. Text rhythmic system: its energetic and subliminal potentials. *Linguistics Beyond and Within*. 2016. Vol. 2. P. 97–110. DOI: 10.31743/lingbaw.5640.
18. Kalyta A., Klymenyuk O. Methodology of interpreting the results of the interdisciplinary lingual-and-energetic research. *Cognition, Communication, Discourse*. 2021. No. 23. P. 51–61. DOI: 10.26565/2218-2926-2021-23-03.
19. Kent R. D., Read C. *The Acoustic Analysis of Speech*. 3rd ed. San Diego : Plural Publishing, 2015. 682 p.
20. Kreiman J., Gerratt B. R. Perceptual quality dimensions of voice. *Journal of the Acoustical Society of America*. 2010. Vol. 128, No. 1. P. 450–457.
21. Laver J. *The Phonetic Description of Voice Quality*. Cambridge : Cambridge University Press, 1980. 214 p.
22. McAdams, S., Giordano, B., Siedenburg, K. Timbre as a multidimensional attribute of sound. In *Springer Handbook of Systematic Musicology*. ed. by R. Bader. Berlin : Springer, 2019. P. 181–197.
23. Pisoni D. B., Remez R. E. (eds.). *The Handbook of Speech Perception*. Oxford : Blackwell Publishing, 2005. 872 p.
24. Plomp R. Timbre as a multidimensional attribute of complex tones / In Plomp R., Smoorenburg G. F. (eds.). *Frequency Analysis and Periodicity Detection in Hearing*. Leiden : Sijthoff, 1970. P. 397–414.
25. Rose R. L. A Look at Lecture Discourse in the EFL Classroom. 1998. P. 1–20. URL: <http://www.roselab.sci.waseda.ac.jp/resources/file/lectdisc.pdf>. (дата звернення: 09.09.2025).
26. Smith A. G. Temporal Features of Voice in Connected Speech: Bioenergetic Implications. Defended PhD Thesis. Auburn University, 2016. URL: https://etd.auburn.edu/bitstream/handle/10415/5164/Smith_Defended%20Thesis.pdf. (дата звернення: 15.09.2025).
27. Soter A. O., Connors S. P. Language as a field of energy: a critical question for language pedagogy. *The Journal of Critical Questions in Education*. 2017. Vol. 19, No. 1. P. 27–50. URL: <https://www.academia.edu/34227827> (дата звернення: 20.09.2025).
28. Taranen L., Schaefer S. Prosodic expression of emotional-and-pragmatic potential of a spoken English proverb. *Advanced Education*. 2018. No. 5. P. 169–177. DOI: 10.20535/2410-8286.135094.
29. Thagard P. *Mind: Introduction to Cognitive Science*. 2nd ed. Cambridge, MA : MIT Press, 2005. 384 p.
30. Town S. M., Bizley J. K. Neural and behavioral investigations into timbre perception. *Frontiers in Systems Neuroscience*. 2013. Vol. 7. P. 1–14. DOI: 10.3389/fnsys.2013.00088.

REFERENCES:

1. Batsevych, F. S. (2008). *Filosofiiia movy. Istoriia linhvo-filosofskykh uchen'*: Pidruchnyk [Philosophy of language. History of linguistic-philosophical studies: Textbook]. Kyiv : Akademiiia [in Ukrainian].
2. Blyzniuk, L. M. (2019). *Systema fonem suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Artykuliatsiino-akustychna kharakterystyka holosnykh i pryholosnykh fonem: Konspekt leksii* [The system of phonemes of modern Ukrainian literary language: Articulatory-acoustic characteristics of vowels and consonants: Lecture notes]. Kharkiv: UkrDUZT [in Ukrainian].
3. Ieremenko, T. Ie. (2004). Yakist' holosu movtsia u realizatsii rytorichnoi stratehii anhlomovnoho leksiinoho dyskursu [Speaker's voice quality in the realization of rhetorical strategy in English lecture discourse]. *Mova i kultura : Naukovyi shchorichnyi zhurnal* [Language and Culture: Annual Scientific Journal], 7(II), 299–305. Kyiv : Vydavnychiy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
4. Kalyta, A. A. (2001). *Fonetychni zasoby aktualizatsii smyslu emotsiinoho vyslovliuvannia: Monohrafiia* [Phonetic means of actualizing the meaning of emotional utterance : Monograph]. Kyiv: Publishing Center KDLU [in Ukrainian].
5. Kushneryk, V. I. (2004). *Fonosemantyzm u hermanskykh ta slov'ianskykh movakh* [Phonosemantics in Germanic and Slavic languages]. Chernivtsi : Ruta [in Ukrainian].

6. Matviienko, I. S., & Saraniuk, O. S. (2015). Hedonizm u suchasnomu suspilstvi (filosofske usvidomlennia) [Hedonism in modern society (philosophical comprehension)]. *Multyversum. Filosofskyi almanakh* [Multiversum. Philosophical Almanac], 3–4(141–142), 37–44. DOI: 10.35423/2078-8142.2015.3-4.03 [in Ukrainian].
7. Minich, L. S. (2012). Mova yak enerhetychna systema [Language as an energetic system]. *Naukovi zapysky. Seria "Filolohichna"* [Scientific Notes. Philological Series], 22, 95–99 [in Ukrainian].
8. Olenets, S. Yu. (2018). Osnovni instrumenty vplyvu providnoho vykladacha na audytoriiu [The main instruments of influence of a leading lecturer on the audience]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seria 5. Pedagogichni nauky: Realii ta perspektyvy* [Scientific Journal of NPU named after M. P. Drahomanov. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects], 62, 137–141 [in Ukrainian].
9. Soloshchuk, L. V. (2006). *Verbalni i neverbalni komponenty komunikatsii v anhlomovnomu dyskursi* [Verbal and nonverbal components of communication in English discourse]. Kharkiv : Konstanta [in Ukrainian].
10. Chernyshuk, V. V. (2019). *Akustychno-artykuliatsiini kharakterystyky ukrainskoho spivochoho movlennia (eksperymentalno-fonetychne doslidzhennia)*: Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata filolohichnykh nauk (10.02.01 "Ukrainska mova") [Acoustic-articulatory characteristics of Ukrainian singing speech (experimental-phonetic study): PhD thesis abstract in Philology (Ukrainian language)]. Kyiv [in Ukrainian].
11. Abercrombie, D. (1967). *Elements of general phonetics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
12. Carraturo, G., Pando-Naude, V., Costa, M., Vuust, P., Bonetti, L., & Brattico, E. (2023). The major-minor mode dichotomy in music perception. *bioRxiv*. DOI: 10.1101/2023.03.16.532764
13. Esling, J. H. (2010). Phonetic notations for voice quality. In W. Hardcastle, J. Laver, & F. Gibbon (Eds.), *The handbook of phonetic sciences* (2nd ed., pp. 678–702). Oxford : Wiley-Blackwell.
14. Gobl, C., & Ní Chasaide, A. (2003). The role of voice quality in communicating emotion, mood, and attitude. *Speech Communication*, 40(1–2), 189–212.
15. Goldstein, E. B. (2019). *Cognitive psychology: Connecting mind, research, and everyday experience* (5th ed.). Boston : Cengage Learning.
16. Helmholtz, H. L. F. von. (1954). *On the sensations of tone as a physiological basis for the theory of music* (A. J. Ellis, Trans.; 4th German ed., 1877). New York : Dover.
17. Kalyta, A. (2016). Text rhythmic system: Its energetic and subliminal potentials. *Linguistics Beyond and Within*, 2, 97–110. DOI: 10.31743/lingbaw.5640
18. Kalyta, A., & Klymenyuk, O. (2021). Methodology of interpreting the results of the interdisciplinary lingual-and-energetic research. *Cognition, Communication, Discourse*, 23, 51–61. DOI: 10.26565/2218-2926-2021-23-03
19. Kent, R. D., & Read, C. (2015). *The acoustic analysis of speech* (3rd ed.). San Diego: Plural Publishing.
20. Kreiman, J., & Gerratt, B. R. (2010). Perceptual quality dimensions of voice. *Journal of the Acoustical Society of America*, 128(1), 450–457.
21. Laver, J. (1980). *The phonetic description of voice quality*. Cambridge: Cambridge University Press.
22. McAdams, S., Giordano, B., & Siedenburg, K. (2019). Timbre as a multidimensional attribute of sound. In R. Bader (Ed.), *Springer handbook of systematic musicology* (pp. 181–197). Berlin: Springer.
23. Pisoni, D. B., & Remez, R. E. (Eds.). (2005). *The handbook of speech perception*. Oxford: Blackwell Publishing.
24. Plomp, R. (1970). Timbre as a multidimensional attribute of complex tones. In R. Plomp & G. F. Smoorenburg (Eds.), *Frequency analysis and periodicity detection in hearing* (pp. 397–414). Leiden: Sijthoff.
25. Rose, R. L. (1998). A look at lecture discourse in the EFL classroom (pp. 1–20). URL: <http://www.roselab.sci.waseda.ac.jp/resources/file/lectdisc.pdf>
26. Smith, A. G. (2016). *Temporal features of voice in connected speech: Bioenergetic implications* [Doctoral dissertation, Auburn University]. Auburn University.
27. Soter, A. O., & Connors, S. P. (2017). Language as a field of energy: A critical question for language pedagogy. *The Journal of Critical Questions in Education*, 19(1), 27–50. URL: <https://www.academia.edu/34227827>
28. Taranenko, L., & Schaefer, S. (2018). Prosodic expression of emotional-and-pragmatic potential of a spoken English proverb. *Advanced Education*, 5, 169–177. DOI: 10.20535/2410-8286.135094
29. Thagard, P. (2005). *Mind: Introduction to cognitive science* (2nd ed.). Cambridge, MA: MIT Press.
30. Town, S. M., & Bizley, J. K. (2013). Neural and behavioral investigations into timbre perception. *Frontiers in Systems Neuroscience*, 7, 1–14. DOI: 10.3389/fnsys.2013.00088

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.11.2025
Дата публікації: 24.12.2025

СЕКЦІЯ 2 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 001.82-027.44:82-3=030.111=161.2

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2025-2-3>

КОМП'ЮТЕРНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДНИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ (НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ЗІСТАВНОГО КОРПУСУ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ)

Засєкін Сергій Васильович,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри прикладної лінгвістики,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

sergiozasyekin@vnu.edu.ua

orcid.org/0000-0001-9453-3534

Данилюк Ніна Олексіївна,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри прикладної лінгвістики,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

danyluk@vnu.edu.ua

orcid.org/0000-0002-7373-2902

Статтю присвячено комп'ютерному аналізу перекладних закономірностей цільового тексту. Матеріалом опрацювання слугував український зіставний корпус (УЗК) художніх творів загальним обсягом 4 млн. слововживань, до якого увійшов підкорпус оригінальних текстів (UOC), що налічує 100 художніх прозових творів українських авторів обсягом 20 тис. слововживань кожен, і підкорпус зі 100 перекладених на українську мову (UTC) англомовних художніх прозових творів обсягом 20 тис. слововживань кожен.

У роботі використано загальнонаукові методи дослідження – гіпотетико-дедуктивний метод, методи аналізу та синтезу, метод зіставного аналізу, описовий метод; методи комп'ютерного аналізу: кількісний аналіз мовних даних дослідницьких корпусів на основі комп'ютерних програм діагностики тексту *Linguistic Inquiry and Word Count – LIWC2015*, комп'ютерного забезпечення *SPSS 26* – параметричний критерій Ст'юдента для залежних та незалежних вибірок і непараметричний *U-тест* Манна-Вітні.

Результати засвідчили імплікацію, ускладнення та дераціоналізацію як домінантні закономірності в цільових текстах. Ці та інші явища описано на морфологічному, лексичному, синтаксичному, стилістичному і прагматичному рівнях. Зокрема, на морфологічному рівні має прояв експлікація: питома вага займенників зросла у підкорпусі UTC, порівняно з підкорпусом UOC, на стилістичному – спрощення: у корпусі UTC низилася питома вага заперечних конструкцій; на лексичному рівні простежено тенденцію до вирівнювання, що полягає в уникненні «екзотизації» та зменшення питокої ваги розмовних одиниць; на синтаксичному рівні – імплікація: зменшення середнього рангу сполучників і прийменників, а також дераціоналізація: зниженням ваги каузальних індикаторів зв'язків; на прагматичному рівні – нормалізація: зменшення середніх рангів дискурсивних маркерів-заповнювачів та прагматичних маркерів – вигуків, часток тощо. Отримані кількісні дані належно унаочнено, представлено в таблицях. Встановлено, що названі деформації роблять корпус українських перекладів більш когнітивно «обтяженим», складним, формалізованим, із меншим ступенем логічної зв'язності.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у з'ясуванні причин деформації текстової зв'язності в перекладі на ширшому джерельному матеріалі. У такому разі до УЗК мають входити художні прозові тексти багатьох функціонально-стильових та жанрових різновидів, а також варіанти перекладів, що відображатимуть індивідуальний стиль перекладачів.

Ключові слова: зіставний корпус текстів, перекладні закономірності, комп'ютерна діагностика тексту, текст мовою-джерелом, текст цільовою мовою.

A COMPUTERISED ANALYSIS OF TRANSLATION REGULARITIES (BASED ON A UKRAINIAN-LANGUAGE COMPARABLE CORPUS OF FICTION)

Zasiekin Serhii Vasyliovych,

Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of the Applied Linguistics,
Lesya Ukrainka Volyn National University
sergiozasyekin@vnu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-9453-3534

Danylyuk Nina Oleksiivna,

Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of the Applied Linguistics
Lesya Ukrainka Volyn National University
danyluk@vnu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-7373-2902

The article focusses on computerised analysis of translation regularities in the target text. The study used the Ukrainian Comparable Corpus of fictional texts, comprising 4 million tokens and including a subcorpus of original texts (UOC) consisting of 100 prosaic texts by Ukrainian authors, and a subcorpus of 100 English-language prosaic texts translated into Ukrainian (UTC). Both subcorpora contained 20,000 tokens each.

The work uses general scientific research methods – the hypothetical-deductive method, methods of analysis and synthesis, the comparative analysis method, the descriptive method; methods of computer analysis: quantitative analysis of linguistic data from research corpora based on the Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC2015) text diagnostics computer program, SPSS 26 computer software – Student's t-test for dependent and independent samples, and Mann-Whitney's nonparametric U-test.

The results showed that the tendency towards implicitation, complication, and derationalization was the dominant regularity in the target texts. These and other phenomena are described at the morphological, lexical, syntactic, stylistic, and pragmatic levels.

In particular, at the morphological level, there is explicitation: the proportion of pronouns increased in the UTC subcorpus compared to the UOC subcorpus. At the stylistic level, there is simplification: the proportion of negative constructions decreased in the UTC subcorpus. At the lexical level, there is a tendency towards levelling out, which consists in avoiding "exoticisation" and reducing the proportion of colloquial units. At the syntactic level, there is implicitation: a decrease in the mean rank of conjunctions and prepositions, as well as derationalization: a decrease in the weight of causality markers.

At the pragmatic level, there is normalisation: a decrease in the mean rank of discourse markers-fillers and pragmatic markers—interjections and particles. The quantitative data obtained are duly visualised and presented in tables. It has been established that the aforementioned deformations make the corpus of Ukrainian translations more cognitively "overloaded," more complex, more formalised, and less logically coherent.

We see prospects for further research to clarify the causes of text coherence deformation in translation across a broader range of source material. In this case, the UCC should include literary prose texts across many functional, stylistic, and genre varieties, as well as translations that reflect the individual style of the translators.

Key words: *comparable corpus, translation regularities, computerised text diagnostics, source language text, target language text.*

Вступ. Комп'ютерний аналіз текстів перекладів із використанням паралельних і зіставних корпусів – важливе завдання сучасного перекладознавства. На потребі створення корпусів паралельних текстів (parallel texts) – вихідних, текстів мовою-джерелом (S-texts) і текстів цільовою мовою (T-texts) та залучення їхніх даних для встановлення якості перекладів у 80-90-і рр. XX ст. – на початку XXI ст. акцентували зарубіжні вчені М. Бейкер, А. Берман, С. Лавіоза (Baker, 1999; Berman, 1990; Laviosa, 2003). Завдяки їхнім працям сформувався напрям корпусного аналізу в перекладі, або корпусне перекладознавство. До його роз-

витку в Україні завдяки створенню належної теоретичної та практичної бази (кілька мовних корпусів і програмного забезпечення) активно долучилися Н. Дарчук, М. Лангенбах, Т. Ніколаєнко, А. Рисін, В. Сорокін, В. Старко, М. Шведова, Я. Ходаківська, С. Яригін, Р. фон Вальденфельс (Дарчук та ін., 2017; Shvedova et al., 2017). Зокрема, на основі Генерального регіонально анотованого корпусу української мови (ГРАК) у 2017–2025 рр. було укладено паралельні корпуси ParaRook, в яких українська мова виступає в парах із англійською, німецькою, французькою, іспанською, китайською та іншими мовами (Паралельні корпуси

ParaRook). На базі Корпусу української мови в лабораторії комп'ютерної лінгвістики КНУ імені Тараса Шевченка триває робота над підготовкою багатомовного паралельного корпусу ПарКУМ (Дарчук та ін., 2017). Крім того, для виконання певних проєктів учені послуговуються дослідницькими корпусами (див.: Засєкін, 2020). Зазначимо, що магістерські роботи з аналізу перекладів здобувачів освіти у ВНУ імені Лесі Українки теж можуть спиратися на підготовлені ними двомовні корпуси (див.: Лесик, 2024).

Попри те, що корпусно-прикладне зіставлення перекладу, яке «базується на використанні корпусів текстів та прикладних методів теоретичного, компонентного й емпіричного аналізу» (Дем'янчук, 2023: 55) набуло поширення, однак результати цих досліджень потребують ґрунтовніших перевірок і підтверджень. Недостатньо вивченою лишається проблема виявлення закономірностей перекладу, до розгляду яких зверталися М. Бейкер, С. Лавіоза, Г. Турі, Е. Честерман (Baker, 1999; Chesterman, 2004; Laviosa, 2010; Toury, 1995). Тому наше дослідження, присвячене пошуку закономірностей перекладу художнього тексту на матеріалі англійської та української мов, вважаємо *актуальним*.

Мета роботи – з'ясувати відмінні від оригінальних українськомовних творів мовні риси українських перекладних творів на основі наявних у них мовних одиниць-носіїв процедурної інформації. Для цього виконано такі *завдання*: проаналізовано дані обробки дослідницьких корпусів, встановлено й описано закономірності художнього перекладу, зроблено висновки та визначено перспективи опрацювання.

Матеріал дослідження – побудований український зіставний корпус (УЗК) художніх творів загальним обсягом 4 млн. слововживань. Він містить підкорпус оригінальних текстів (УОС), що налічує 100 художніх прозових творів українських авторів обсягом 20 тис. слововживань кожен, і підкорпус зі 100 перекладених на українську мову (UTC) англійських художніх прозових творів обсягом 20 тис. слововживань кожен. Відповідно, обсяг кожного з підкорпусів – 2 млн. слововживань (Zasiekin, 2022). УЗК відповідає загальним вимогам до репрезентативності й принципів побудови корпусів, що висуваються з боку корпусної лінгвістики й прикладного перекладознавства (Baker, 1999). Він, зокрема, включає твори одного жанру (художня проза), за обсягом однакові й хро-

нологічно збалансовані (за часом написання) тексти різних авторів. Відповідно до класифікації С. Лавіози (2010: 80–81), УЗК містить такі характеристики: а) скінченний (обмежений конкретним обсягом); б) діахронічний (включає оригінальні й перекладні твори, написані авторами в різні часові проміжки); в) спеціалізований (художня проза); г) одномовний (український); д) писемний (графічно представлений); е) неанотований (без метаданих щодо граматичних, семантичних чи інших рис мовних одиниць).

Новизна роботи полягає в тому, що на основі емпіричних даних аналізу дослідницьких корпусів із застосуванням методів математичної статистики встановлено та описано закономірності текстів перекладу. Це дало підстави перевірити гіпотезу, за якою текст перекладу – це «когнітивно-асиметричний» текст, «деформований» і щодо тексту мовою оригіналу, і щодо тексту мовою перекладу.

У процесі дослідження використано такі *методи*: загальнонаукові – гіпотетико-дедуктивний метод, методи аналізу та синтезу, метод зіставного аналізу, описовий метод; методи комп'ютерного аналізу: кількісний аналіз мовних даних дослідницьких корпусів на основі української версії (Zasiekin, 2021) комп'ютерної програми діагностики тексту Linguistic Inquiry and Word Count – LIWC2015 (Pennebaker et al., 2015), комп'ютерного забезпечення SPSS 26 – кореляційний аналіз (коефіцієнт r Пірсона для визначення кореляційних зв'язків між оригіналом та перекладами), параметричний критерій Ст'юдента для залежних та незалежних вибірок і непараметричний U-тест Манна-Вітні.

1. Закономірності перекладу, або перекладні закономірності. Аналізуючи тексти перекладів, науковці оперують поняттям «закономірності перекладу». За інтерпретацією С. Лавіози – це «лінгвальні риси, які зазвичай наявні в перекладних текстах, що вважають радше неминучим побічним продуктом власне процесу перекладу, ніж наслідком інтерференції двох мов» (Laviosa, 2003: 43). Найефективнішим способом ідентифікації перекладних закономірностей як «деформувальних тенденцій» (Berman, 1990) слугує емпіричне вивчення мовних рис зіставного корпусу перекладної (продукт перекладачів) та неперекладної (продукт письменників) літератури конкретно, у нашому випадку українською, мовою. На основі контрастивного аналізу перекладів та їх першоджерел учені виявили риси,

спільні для всіх типів перекладних текстів, що охоплюють симпліфікацію, уникнення повторів, експліcitaцію, нормалізацію, дискурсивний трансфер та особливий розподіл лексичних одиниць (Laviosa-Braithwaite, 1996: 28). Системне вивчення «перекладної мови» (продукту перекладачів) у зіставленні з неперекладною мовою (у текстах-продуктах її носіїв) дає підстави твердити про існування «третього коду» (Frawley, 1984), що різнить більшість перекладів незалежно від операційних мов як наслідок прояву, або «видимості» (visibility) тлумачів у текстах перекладу (Vermeer, 2004). Подібно до Г. Турі (Toury, 1995), Е. Честерман розглядає перекладні закономірності як загальні тенденції, або закони, які досліджують шляхом висунення і перевірки загальних дескриптивних гіпотез про існування подібностей між різними типами перекладу, не нехтуючи ані відмінностями між ними, ані унікальністю кожного окремого випадку (Chesterman, 2004). Дослідник виокремив дві групи закономірностей (S- and T-universals): S-закономірності (спостережені при зіставленні джерельного тексту (source text) із низкою текстів перекладу) і T-закономірності (виявлені внаслідок зіставлення корпусів текстів перекладів (target texts) цільовою мовою і текстів неперекладів цією ж мовою) (Chesterman, 2004). Підтримуючи такий підхід ученого, у нашій роботі послуговуємося українськими еквівалентами: Д-закономірності та Ц-закономірності. Оскільки Д-закономірностям художніх текстів було присвячено окрему статтю (Zasiekin, 2016), у нинішній праці розглядаємо Ц-закономірності.

2. Процедура дослідження. Тексти в обох корпусах було оброблено українською версією програми LIWC2015, потім піддано статистичному аналізу програмою SPSS 26 на основі критерію Стьюдента для незалежних вибірок, оскільки всі тексти були різними й кожен текст підкорпусу оригінальних українських творів не мав своєї перекладної версії. Завданням було зіставити весь масив творів, генерованих українськими письменниками, з усім масивом перекладних текстів англійських творів, (пере)створених перекладачами-носіями української мови. Після перевірки розподілу даних, які є нормальними, та встановлення їхньої гомогенності за тестом Лівена, застосовано критерій Стьюдента. Для даних із ненормальним розподілом використано U-тест Манна-Вітні.

3. Інтерпретація результатів t-тесту. У результаті статистичної обробки за критерієм Стьюдента встановлено шість категорій, у яких відмінності виявилися значущими. Це – показники займенників 2-ої особи однини та множини (*ти, ви*), 3-ої особи множини (*вони*), неозначені займенники (*якийсь, якась, якесть*), прийменники, заперечні частки, просторові відношення. У табл. 1 представлено дані t-тесту:

Засвідчено збільшення показників займенників 2-ої та 3-ої особи множини поряд із неозначеними займенниками. Натомість показники прийменників, заперечних часток та маркерів просторових відношень суттєво зменшуються. Простежено зв'язок між

Таблиця 1

Середньогрупові значущі відмінності між показниками процедурної інформації на основі t-критерію Стьюдента в UOC (n=100) та UTC (n=100)

Змінні	UCC (n=200)		UOC (n=100)		UTC (n=100)		T	p
	Mean (SD)	Min-Max	Mean (SD)	Min-Max	Mean (SD)	Min-Max		
You	0,616 (0,269)	0,10 1,69	0,569 (,253)	0,10 1,30	0,662 (0,279)	0,11 1,63	2,444	0,015
They	0,331 (0,144)	0,020 1,17	0,311 (0,145)	0,02 0,92	0,352 (0,141)	0,14 1,17	2,027	0,044
Ipronoun	3,601 (0,610)	1,98 5,35	3,428 (0,619)	1,98 5,35	3,773 (0,553)	2,48 5,16	-4.159	<0,001
Prep	8,661 (0,781)	6,98 11,61	8,912 (0,814)	7,02 11,61	8,409 (0,661)	6,98 10,95	-4.789	<0,001
Negate	2,372 (0,525)	1,05 4,14	2,472 (,563)	1,05 4,14	2,271 (0,466)	1,33 3,57	-2.746	<0,001
Space	7.127 (0,649)	5.36 9,48	7.275 (0,605)	5,53 9,03	6,979 (0,660)	5,36 9,48	-3,303	<0,001

Примітка. Mean – середній показник, Min – мінімальний показник, Max – максимальний показник, SD – стандартне відхилення

зменшенням прийменників, що профілюють атемпоральні (спадціальні) відношення між об'єктами, та зменшенням одиниць із просторовою семантикою.

4. Інтерпретація результатів U-тесту Манна-Вітні. Як було сказано, для даних із ненормальним розподілом у дослідженні використано непараметричний U-тест Манна-Вітні. У табл. 2. узагальнено результати обробки даних корпусів UOC і UTC на основі U-тесту Манна-Вітні.

На лексичному рівні відбулися статистично значущі зрушення в показниках лексичної різноманітності, що підтверджує дані зарубіжних дослідників (Al-Shahab, 2012): перекладним текстам бракує словникового багатства, на відміну від автентичних текстів. Зауважимо, відповідно, значуще збільшення

середніх рангів займенників (із займенниками 1-ої особи включно). Зазначимо, що найбільша сила ефекту η (size effect) представлена в таких змінних: *Pronoun*, *Ppronoun*, *I*, *Conj*. Це дає змогу говорити про відмінності з великим ступенем вірогідності.

Стилістичні показники також зазнали суттєвих змін: зафіксовано падіння усіх показників – маркерів неформального стилю, дискурсивних маркерів/заповнювачів, прагматичних маркерів – вигуків, часток (див. табл. 2).

На синтаксичному рівні виявлено значуще зниження показників сполучників та каузальних маркерів у корпусі UTC порівняно з відповідними показниками в корпусі UOC.

На рис. 1 відображено встановлені нами закономірності в зіставному корпусі.

Таблиця 2

Ранги лінгвістичних категорій на основі U тесту Манна-Вітні

Лінгвістичні категорії	Середній ранг у UOC	Середній ранг у UTC	U Манна-Вітні, р	η (size effect)
Lexvar	118,93	82,07	6843,00, $p < 0,01$	0,11
Pronoun	75,39	125,61	2489,00, $p < 0,01$	0,19
Ppronoun	78,00	123,00	2750,00, $p < 0,01$	0,15
I	80,60	120,40	3010,00, $p < 0,01$	0,12
We	81,65	119,35	3115,00, $p < 0,01$	0,11
Conj	120,80	80,20	7030,00, $p < 0,01$	0,12
Cause	109,94	91,06	5944,00, $p < 0,01$	0,03
Informal	113,34	87,67	6283,50, $p < 0,01$	0,05
Nonflu	114,65	86,36	6414,50, $p < 0,01$	0,06
Filler	115,03	85,98	6452,50, $p < 0,01$	0,06

Рис. 1. Класифікація Ц-закономірностей перекладу на основі результатів t-тесту й U-тесту Манна-Вітні обох підкорпусів

Висновки. Отже, у результаті зіставного аналізу корпусів текстів виявлено такі зміни. За встановленою класифікацією Ц-закономірностей, *на морфологічному рівні* має прояв **експліцитація**: питома вага займенників зростає у корпусі UTC, порівняно з підкорпусом UOC. Про це свідчать і показники t-тесту і U-тесту Манна-Вітні. *На стилістичному рівні* зафіксовано також Ц-закономірність **спрощення**. У корпусі UTC статистично значуще знизилася питома вага заперечних конструкцій (2,472 vs. 2,271).

Зафіксовано зміни у використанні маркерів неформального стилю в перекладних і оригінальних текстах: простежено тенденцію до **вирівнювання**. Це свідчить про тяжіння перекладачів до формалізації лексики перекладу, стратегію уникнення «екзотизації» (Chesterman, 2004) та зменшення ваги розмовних одиниць (сленгізмів, діалектизмів). Тому дискурс UTC *на лексичному рівні* став формальнішим.

На прояв ще однієї закономірності – **нормалізації** – вказує зменшення середніх рангів дискурсивних маркерів-заповнювачів (115,03 vs. 85,98) та прагматичних маркерів – вигуків, часток тощо: (114,65 vs. 86,36), що призводить до стилістичного збіднення цільових версій.

На синтаксичному рівні також простежено процес **імпліцитації**. Зокрема, зафіксовано статистично значущі показники зменшення середнього рангу сполучників (120,8 vs. 80,2), питомої ваги прийменників (8,912 vs. 8,409). Просторові відношення також трансформовано, почасти через зменшення питомої ваги прийменників-позначників цих атемпоральних відношень між об'єктами. Вочевидь, наслідком зазначеної закономірності, є **дераціоналізація**, маркована зниженням ваги каузальних індикаторів зв'язків у перекладному дискурсі UTC (109,94 vs. 91,06).

Таким чином, емпіричне дослідження корпусу УЗК показало, що попри дані зарубіжних дослідників на матеріалі інших мов і наші гіпотези, перекладачі тяжіли не до експліцитації, зафіксованої тут лише на морфологічному рівні, а здебільшого до імпліцитації й спрощення (Засєкін, 2020). Здійснені статистичні обчислення засвідчили імпліцитацію, ускладнення та дераціоналізацію як домінантні Ц-закономірності. Це робить корпус українських перекладів когнітивно складнішим, формалізованішим, до того ж із меншим ступенем логічної зв'язності (когезії).

Виявлені деформації текстової зв'язності в перекладі спонукають нас до ретельнішого

розгляду причин такого явища із застосуванням регресійного аналізу, що є перспективною подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дарчук Н. П., Лангенбах М. О., Сорокін В. М., Ходаківська Я. В. Паралельний корпус текстів ПАРКУМ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2017. Вип. 15. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. С. 28–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_9_2017_15_6.
2. Дем'янчук Ю. І. Корпусно-прикладне перекладознавство як галузь прикладної лінгвістики: гносеологічний ракурс. *Львівський філологічний часопис*. 2023. № 13. С. 51–58.
3. Засєкін С. В. Психолінгвальні закономірності відтворення художнього тексту в перекладі (на матеріалі англійської та української мов): дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.16 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2020. 486 с.
4. Лесик Б. О. Створення паралельного корпусу українських воєнних творів та аналіз їх перекладів: кваліф. робота... магістра / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 85 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/26690/1/lesyk_2024.pdf
5. Паралельні корпуси ParaRook. URL: <https://uacorporus.org/poshuk-u-graku/paralelni-korpusi-pararook>
6. Al-Shabab O. S. Interpretation and the Language of Translation – Creativity and Convention in Translation. London : Janus Publishing, 2012. 124 p.
7. Baker M. The Role of Corpora in Investigating the Linguistic Behaviour of Translators. *International Journal of Corpus Linguistics*. 1999. Vol. 4. No. 2. P. 281–298.
8. Berman A. La retraduction comme espace de traduction. *Pal-impstes*. 1990. Vol. 13. P. 1–7.
9. Chesterman A. Beyond the particular. *Translation Universals. Do they exist?* / A. Mauranenand, P. Kujamäki (eds.). Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2004. P. 33–49.
10. Frawley W. Prolegomenon to a Theory of Translation. *Translation: Literary, Linguistic, and Philosophical Perspectives* / W. Frawley (ed.). Newark : University of Delaware Press, 1984. P. 54–98.
11. Laviosa S. Corpora and the translator. *Computers and Translation. A translator's Guide* / H. Somers (ed.). Amsterdam : John Benjamins, 2003. P. 105–117.
12. Laviosa S. Corpora. *Handbook of Translation Studies*. Vol. 1. / Y. Gambier, L. van Doorslaer, (Eds.). Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2010. P. 80–86.
13. Laviosa-Braithwaite S. The English Comparable Corpus (ECC): A Resource and a Methodology for the Empirical Study of Translation. Manchester : Centre for Translation Studies, UMIST, 1996. 179 p.
14. Pennebaker J.W., Boyd R.L., Jordan K., & Blackburn K. The Development and Psychometric Properties of LIWC2015. Austin, TX: University of Texas at Austin, 2015. 26 p.
15. Shvedova, M., von Waldenfels, R., Yarygin, S., Rysin, A., Starko, V., & Nikolajenko, T. (2017). GRAC: General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian. *Electronic resource: Kyiv, Lviv, Jena, 2022*
16. Toury G. The nature and role of norms in Translation. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 1995. P. 53–69.

17. Vermeer H. Skopos and Commission in Translational Action. *The Translation Studies Reader* / L. Venuti (ed.). London & New York : Routledge, 2004. P. 227–238.
18. Zasiakin S. Understanding translation universals. *Babel*. 2016. 62(1). P. 122–134. URL: <http://dx.doi.org/10.1075/babel.62.1.07zas>
19. Zasiakin S. (2021). Exploring Bohdan Lepky's Translation Ethics Using Linguistic Inquiry and Word Count. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2022. 8(2), 255–264. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2021.8.2.zas>
20. Zasiakin S., Literary texts Ukrainian 100. *Mendeley Data*. 2022. V1. URL: <https://data.mendeley.com/datasets/9brrpc8zy8/1>
7. Baker M. The Role of Corpora in Investigating the Linguistic Behaviour of Translators. *International Journal of Corpus Linguistics*. 1999. Vol. 4, No. 2. P. 281–298
8. Berman A. (1990). La retraduction comme espace de traduction. *Palimpsestes*. Vol. 13. P. 1–7
9. Chesterman A. (2004). Beyond the particular. *Translation Universals. Do they exist?* / A. Mauranenand, P. Kuja-mäki (eds.). Amsterdam : John Benjamins Publishing Company. P. 33–49
10. Frawley W. (1984). Prolegomenon to a Theory of Translation. *Translation: Literary, Linguistic, and Philosophical Perspectives* / W. Frawley (ed.). Newark : University of Delaware Press. P. 54–98
11. Laviosa S. (2003). Corpora and the translator. *Computers and Translation. A translator's Guide* / H. Somers (ed.). Amsterdam : John Benjamins. P. 105–117.
12. Laviosa S. (2010). Corpora. *Handbook of Translation Studies*. Vol. 1 / Y. Gambier, L. van Doorslaer (eds.). Amsterdam : John Benjamins Publishing Company. P. 80–86.
13. Laviosa-Braithwaite S. (1996). The English Comparable Corpus (ECC): A Resource and a Methodology for the Empirical Study of Translation. Manchester : Centre for Translation Studies, UMIST. 179 p.
14. Pennebaker J.W., Boyd R.L., Jordan K., & Blackburn K. (2015). The Development and Psychometric Properties of LIWC2015. Austin, TX: University of Texas at Austin. 26 p.
15. Shvedova, M., von Waldenfels, R., Yarygin, S., Rysin, A., Starko, V., & Nikolajenko, T. (2017). GRAC: General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian. *Electronic resource: Kyiv, Lviv, Jena, 2022*.
16. Toury G. (1995). The nature and role of norms in Translation. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins. P. 53–69
17. Vermeer H. (2004). Skopos and Commission in Translational Action. *The Translation Studies Reader* / L. Venuti (ed.). London & New York : Routledge. P. 227–238
18. Zasiakin S. (2016). Understanding translation universals. *Babel*. 62(1). P. 122–134. URL: <http://dx.doi.org/10.1075/babel.62.1.07zas>
19. Zasiakin, S. (2021). Exploring Bohdan Lepky's Translation Ethics Using Linguistic Inquiry and Word Count. *East European Journal of Psycholinguistics*, 8(2), 255–264. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2021.8.2.zas>
20. Zasiakin S. (2022). Literary texts Ukrainian 100. *Mendeley Data*. V1. URL: <https://data.mendeley.com/datasets/9brrpc8zy8/1>

REFERENCES:

1. Darchuk N. P., Lanhenbakh M. O., Sorokin V. M., Khodakivs'ka Ya. V. (2017) Paralel'nyj korpus tekstiv PARKUM [PARKUM Parallel Corpus of Texts]. *Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. Vyp. 15. Seriya 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov. P. 28–35 [in Ukrainian].
2. Dem'ianchuk Yu. I. (2023). Korpusno-prykladne perekladoznavstvo iak haluz' prykladnoi linhvistyky: hnoseolohichnyj rakurs [Corpus-Applied Translation Studies as a Branch of Applied Linguistics: An Epistemological Perspective]. *L'vivs'kyj filolohichnyj chasopys*. № 13. P. 51–58 [in Ukrainian].
3. Zasiakin S. V. (2020). Psykholinhval'ni zakonornosti vidtvorennia khudozhn'oho tekstu v perekladni (na materiali anhlis'koi ta ukrains'koi mov) [Psycholinguistic Regularities of Reproducing Literary Texts in Translation (Based on the English and Ukrainian Languages)]: Unpublished Dissertation of Doctor of Philology: 10.02.16 / V. N. Karazin National University of Kharkiv. Kharkiv. 486 p. [in Ukrainian].
4. Lesyk B. O. (2024). Stvorennia paralel'noho korpusu ukrains'kykh voiennykh tvoriv ta analiz ikh perekladiv: kvalif. robota... mahistra [Creation of a parallel corpus of Ukrainian military works and analysis of their translations: qualification work... master's degree] / Volyns'kyj natsional'nyj universytet imeni Lesi Ukrainky. Luts'k. 85 p. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/26690/1/lesyk_2024.pdf [in Ukrainian].
5. Paralel'ni korpusy ParaRook [ParaRook parallel Corpora]. URL: <https://uacorpora.org/poshuk-u-graku/paralelni-korpusi-pararook> [in Ukrainian].
6. Al-Shabab O. S. (2012). Interpretation and the Language of Translation – Creativity and Convention in Translation. London : Janus Publishing. 124 p.
7. Baker M. The Role of Corpora in Investigating the Linguistic Behaviour of Translators. *International Journal of Corpus Linguistics*. 1999. Vol. 4, No. 2. P. 281–298
8. Berman A. (1990). La retraduction comme espace de traduction. *Palimpsestes*. Vol. 13. P. 1–7
9. Chesterman A. (2004). Beyond the particular. *Translation Universals. Do they exist?* / A. Mauranenand, P. Kuja-mäki (eds.). Amsterdam : John Benjamins Publishing Company. P. 33–49
10. Frawley W. (1984). Prolegomenon to a Theory of Translation. *Translation: Literary, Linguistic, and Philosophical Perspectives* / W. Frawley (ed.). Newark : University of Delaware Press. P. 54–98
11. Laviosa S. (2003). Corpora and the translator. *Computers and Translation. A translator's Guide* / H. Somers (ed.). Amsterdam : John Benjamins. P. 105–117.
12. Laviosa S. (2010). Corpora. *Handbook of Translation Studies*. Vol. 1 / Y. Gambier, L. van Doorslaer (eds.). Amsterdam : John Benjamins Publishing Company. P. 80–86.
13. Laviosa-Braithwaite S. (1996). The English Comparable Corpus (ECC): A Resource and a Methodology for the Empirical Study of Translation. Manchester : Centre for Translation Studies, UMIST. 179 p.
14. Pennebaker J.W., Boyd R.L., Jordan K., & Blackburn K. (2015). The Development and Psychometric Properties of LIWC2015. Austin, TX: University of Texas at Austin. 26 p.
15. Shvedova, M., von Waldenfels, R., Yarygin, S., Rysin, A., Starko, V., & Nikolajenko, T. (2017). GRAC: General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian. *Electronic resource: Kyiv, Lviv, Jena, 2022*.
16. Toury G. (1995). The nature and role of norms in Translation. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins. P. 53–69
17. Vermeer H. (2004). Skopos and Commission in Translational Action. *The Translation Studies Reader* / L. Venuti (ed.). London & New York : Routledge. P. 227–238
18. Zasiakin S. (2016). Understanding translation universals. *Babel*. 62(1). P. 122–134. URL: <http://dx.doi.org/10.1075/babel.62.1.07zas>
19. Zasiakin, S. (2021). Exploring Bohdan Lepky's Translation Ethics Using Linguistic Inquiry and Word Count. *East European Journal of Psycholinguistics*, 8(2), 255–264. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2021.8.2.zas>
20. Zasiakin S. (2022). Literary texts Ukrainian 100. *Mendeley Data*. V1. URL: <https://data.mendeley.com/datasets/9brrpc8zy8/1>

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.12.2025
 Дата публікації: 24.12.2025

УДК 179:811.111'25

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2025-2-4>

DOMESTICATION TA FOREIGNIZATION У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІЙ ЦАРИНІ: ДИХОТОМІЧНИЙ ТУМБЛЕР ЧИ КОНТИНУУМ ВЗАЄМОДІЇ СВОГО ТА ЧУЖОГО (ЧАСТИНА 1)

Крюкова Юлія Дмитрівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей

*Волинський національний університет імені Лесі Українки**krjukowajuli@gmail.com**orcid.org/0000-0002-7769-3402***Чарікова Ірина Василівна,**

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської філології

*Волинський національний університет імені Лесі Українки**icharikova@vnu.edu.ua**orcid.org/0000-0002-5080-5216*

Представлена розвідка складається з двох частин та присвячена сучасним аспектам перекладознавчої царини й намагається осмислити переклад і суб'єктність перекладача крізь призму Антропоцено-Ктулуценової теорії, одного з найновітніших та найвпливовіших напрямів сучасних гуманітарних, екокритичних і філософських студій XXI ст.

У першій частині здійснено спробу згенерувати своєрідну колаборацію співвідношень фундаментальних понять у перекладознавстві, таких як форенізація та доместикація, з актуальними постгуманістичними парадигмами, в яких мислення екстраполюється далеко за межі антропоцентризму, де людина позиціонується мірилом Всесвіту. Генеалогічний підхід дає можливість відтворити еволюційне становлення ключових понять, якими оперуємо у наших наукових пошуках. Окреслено концептуальні шлейфи їхніх значень у контекстах розвідок різних науковців. Визначено, що з кожним наступним вивченням концептів свого та чужого, а відповідно явищ доместикації та форенізації у перекладацькій царині, вектор дослідження щоразу зміщується в бік толерантності та гостинності стосовно іншого. А саме: від етики чужого та збереження чужості як випробування → до політизованості перекладу та форенізації як спротиву етноцентризму → до наративності та переоповідання, де доместикація ототожнюється з конформізмом, а foreignization з його запереченням → до перекладу як сплетіння учасників, де перекладач агент культурної пам'яті та змін.

Зроблено припущення, що ментальний зсув у сторону партнерства багатьох кардинально змінює й онтологічні засади перекладацької галузі. Констатовано, що тепер її вимір – площини глобальних цен-концептів, які формують фрактальну антиматрицю постгуманістичного бачення світу. Така стихійність та гнучкість нейтралізує традиційну матричну стаціонарність і калібрується полюсами свого (domestication) й чужого (foreignization), що лежать в основі. Узагальнено, що за таких умов суб'єктність перекладача неминуче повинна набувати ознак трансверсальності – метанавички, що дозволить йому будувати якісно нові перекладацькі траєкторії, перетинати межі норм, систем, рівнів, рухатися вертикально (доместикувати), горизонтально (форенізувати), хаотично в усі напрямки, синтезуючи гетерогенні елементи свого й чужого на шляху до нових синергій.

Зроблено висновки, що у поліфонічній лінзі сучасності доместикація та форенізація – не табори-антагоністи, а два полюси єдиного континууму, між котрими курсує перекладач залежно від мети, жанру, часу, місця, аудиторії, етичних й політичних пререквізит і прикладного наповнення окремого -цен.

Ключові слова: Антропоцен, Ктулуцен трансверсальність, етика чужого, постгуманізм, концепт, метанавичка.

DOMESTICATION AND FOREIGNIZATION IN TRANSLATION STUDIES: ON-OFF COGNITIVE TOGGLE OR A CONTINUUM OF THE NATIVE-FOREIGN INTERACTION (PART 1)

Kriukova Yuliya Dmytrivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
for Natural Sciences and Mathematics
Lesya Ukrainka Volyn National University
krjukowajuli@gmail.com
orcid.org/0000-0002-7769-3402

Charikova Iryna Vasylivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Associate Professor at the Department of English Philology
Lesya Ukrainka Volyn National University
icharikova@vnu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-5080-5216

The given paper consists of two parts and deals with the contemporary issues of translation studies. An attempt is made to comprehend the translation process and translator's subjectivity through the lens of Anthro-Chthulucene theory. One of the most cutting-edge and influential trends in modern humanities, ecocritical and philosophical studies.

The first part of the research is devoted to an attempt to create a peculiar interrelation between fundamental translation notions of domestication and foreignization and contemporary posthuman paradigms, within which thinking extends far beyond anthropocentric boundaries where the human being is regarded as the measure of the Universe. In the course of investigation, the genealogical perspective enables the illustration of the evolution of key terms employed in our scientific work. The conceptual shades of their meaning in different scientific contexts are outlined. It is suggested that with each subsequent study of native and foreign phenomena (i.e. 'domestication' and 'foreignization') in translation, the research focus has been gradually shifting towards tolerance and hospitality to otherness: from the ethics of foreignness and the preservation of alterity as a challenge → to the politicization of translation and foreignization as resistance to ethnocentrism → to narrativity and re-narration where domestication aligns with conformism and foreignization with its opposition → to translation as an interwoven process, where a translator acts as an agent of cultural memory and change. It is assumed that the mental shift towards multi-species partnership has rapidly altered the ontological principles of translation studies. It is argued that its present dimension lies within the realm of global cene-concepts that form a fractal anti-matrix of posthuman world perception. Such flexibility and vitality neutralize traditional matrix's fixedness and are calibrated by the poles of the native (domestication) and the foreign (foreignization). It is summarized that under such circumstances, the translator's subjectivity inevitably requires some features of transversality. That is a meta-skill that enables the construction of qualitatively new translation trajectories, the crossing of boundaries of norms, levels, and systems, moving vertically (to domesticate), horizontally (to foreignize), or chaotically in all directions, synthesizing heterogeneous elements of the native and the foreign on the way to new synergies.

It is concluded that, through the polyphonic lens of modernity, domestication and foreignization are not opposing camps but two poles of a single continuum, between which the translator navigates depending on purpose, genre, time, place, audience, ethical and political prerequisites, and the applied content of each 'cene'.

Key words: Anthropocene, transversality, ethics of otherness, posthuman, concept, meta-skill.

Вступ. Стрижнева та фундаментальна епістемологічна риса сучасності – часове прискорення, воно ж бо зміна геологічного часу на швидкісний. Своєрідна ідея *сингулярності*, коли потенція культурних, соціальних, технологічних змін настільки б'є через край, що чи не кожне наступне покоління живе в кардинально новій реальності. Диференційна риса, що лежить в основі *Holocene-Anthropocene* теорії, що є однією з найактуальніших культурних парадигм у царині сучасних гуманітарних студій, оскільки чи не найкраще демонструє те, як у процесі розвитку тран-

сформувалось мислення людини та про неї, природу, техніку, планету загалом.

Лише уявімо, що епоха Голоцен (*Holocene* (стабільність) охопила близько 13 тисяч років, що є лівовою часткою, фактично всією історією людської цивілізації, що тривала від *неоліту* до *індустріальної революції*. Унікальний період в історичних хроніках, що характеризувався відносною кліматичною та геологічною константністю, умовами, що сприяли з'яві землеробства, розвитку міст, заснуванню держав, виникненню письма, релігії й зрештою всього того культурного багатого-

маніття, котре ми маємо можливість споглядати нині. За таких обставин час відчувався плинно та повільно, будь-які відхилення від норми – дозовано та своєчасно.

Однак на зміну *Holocene* і стабільності приходить *Anthropocene* та її крах. Людина проявляє себе в усій своїй красі та лише за неповних 300 років від початку технологічного прориву перетворюється з біологічного виду на місцями вцент руйнівну, деструктивну геологічну силу, яка змінює на своєму шляху все, від локальних рівнів до планетарних масштабів: атмосфера, океани, біосфера. Шалені темпи трансформацій проміряються роком за сто. Те, що геологи визначають епохою в сотні тисяч років, у *Anthropocene* – справжній квантовий стрибок, екзистенційний вибух на метриці геологічної шкали. Термін *Anthropocene* (від грец. *anthropos* – людина, *kainos* – новий) був запропонований ще в XIX ст., однак наукового статусу набув лише в 2000 р., коли був популяризований нідерландським ученим-хіміком, нобелівським лауреатом П. Крутценом та американським біологом Ю. Стоермером (Crutzen, Stoermer, 2000: 17–18). Уперше це слово на широкий загаль пролунало на конференції присвяченій кліматичним змінам, де ключовою ідеєю стало те, що людина як співтворець так і спустошувач, руйнівник планетарних процесів. Такі ідеї викликали потужну хвилю міждисциплінарного резонансу від екології до філософії. Як реакція на цю гіпотезу миттєво почали виникати альтернативні *цен*-теорії, котрі намагалися змістити центр відповідальності на інші сили.

Однак цікавим спостереженням тут постає не стільки сама швидкість, скільки кількість *-ценів*, що паралельно генеруються у межах однієї епохи. Так, Капіталоцен (*Capitalocene*) – виник як реакція та критика на термін *Антропоцен*. Термін увів соціолог, історик Дж. Мур у своїй праці *Anthropocene or Capitalocene? Nature, History, and the Crisis of Capitalism*, 2016, де центральною стала гіпотеза про те, що людина як вид не несе колективно відповідальності, бо в усьому винні економічні структури (імперії, корпорації, глобальні ринки). Така собі економічно-політична альтернатива екологічного *Антропоцену*. Агент-винуватець – не *homo sapiens*, а капіталізм і жага прибутку. Однак, на цьому пошук винних не скінчився та знайшов вихід у Плантаціоцен (*Plantationocene*). Термін, що став надбанням колективних дискусій феміністських антропологинь та екокритиків першого десятиліття

XXI ст. (зокрема праці Д. Гаравей та А. Цін 2015 року) (Haraway, 2015: 159–165; Tsing, 2015: 38–39). У котрих акцентується на історії плантацій, агробізнес-монополії як ще одній моделі експлуатації навколишнього світу, що веде до монокультури, рабовласницьких схем, знищенню екосистем. Результатом такої діяльності – і є нинішня екологічна криза, що лежить в основі плантаційного поступу, де домінує монополія на вирощування одного продукту та панує тотальне нехтування біорозмаїттям. Ідея Техноцену (*Technocene*) знову змінює агента дії і цього разу на технології. Тепер вони відповідають за формування біосфери, соціальних та культурних зв'язків, мислення й под., а сучасність визначається алгоритмічним управлінням, штучним інтелектом, кібернетичними системами, *Big Data* й под., де людина вже не центр Всесвіту, а частина техно-біосистеми. Сам термін найчастіше пов'язують із працями Б. Браттона, П. Слотердайка, Б. Латура й який у 2013–2018 роках активно входить у дискурс технофілософії, екології, постгуманізму (Bratton, 2016: 14–15; Sloterdijk, 2005: 45–62; Latour, 2013: 201). Термоцен (*Thermocene*) – демонструє ще один виток відповідальності, де увага знову мігрує в сторону кліматичних проявів. Глобальне потепління стає визначальним фактором нашої епохи. Не колективна відповідальність людини, ні капіталізм, ні технології, а теплова криза, яку заподіяли парниковий ефект, викиди CO₂, метан і под. Термін, що починає циркулювати в науковому просторі в 2017–2019 роках у працях присвячених екологічній антропології та кліматології. Однак вперше Термоцен отримав системне осмислення у наукових розвідках С. Жесселя та Г. Блонделя у 2018 р., котрі власне і писали про цей феномен як про явище планетарного рівня. Піроцен (*Pyrocene*), концепт запроваджений у 2010 р. американським істориком екології та вогню С. Пайном, який пропонує наректи нашу добу епохою вогню. Науковець стверджує, що людська істота свого часу винайшла вогонь та контролювала його, але станом на сьогодні пожежі захопили світ та вийшли з під людського контролю й перетворились на глобальну загрозу. Однак якщо поглянути на картину загалом, то можемо помітити, що вся ця гра у *-cene: Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Thermocene, Pyrocene* нагадує не лише прицільну оптику поглядів на сучасність, але й партію розваг у відповідальність, а швидше її уникнення. Відвага взяти на себе весь тягар обов'язку постійно розмивається перекладанням вини

то на людство загалом, то на капіталізм, то на колоніальні моделі, то на технології, то на глобальне потепління, то на стихії, то на вогонь і т.ін. Звісно не йдеться про те, що ці концепти хибні, вони насправді підсвічують нам те, що співучасть у скоєному багатовимірна. Мається на увазі те, що людина постійно шукає чарівну формулу, яка очистить її совість й нівелює гніт відповідальності. Тому, хоча й XXI ст. і говорить *-ценами*, що свідчить про гігантський квантовий стрибок у вимір віртуальної та доповненої реальності, але разом із тим людська спільнота постійно намагається прокрастинувати запити на те, що трапилось із планетою, з нами та питання *А хто ж винен?*

Втім є й такі, кому це не байдуже. Дедалі більшої актуальності набирає концепт колективної відповідальності, де твердження про те, що *винен хтось один* вже більше не стоїть. Ктулцен (*Chthulucene*) – концепт запропонований Д. Гарравей у книзі *Staying with the Trouble* (Haraway, 2016: 2–4) – є тому прямим свідченням. Концепт-проект, що вважається антитезовим явищем *Антропоцену*. Оскільки визначається не причино-наслідковою діяльністю людини, а мислиться як доба, що характеризується *мережею співбуття* людського, тваринного, машинного, штучного, екологічного, алгоритмічного і т.ін. *Життя в сплетіннях* приходить на зміну апокаліптичним віянням, що загрожують людству. Зараз як ніколи на часі генерування якісно нового синтезу та симбіозів, *multispecies stories*, коли вектор *гомоцентризму* мігрує у сферу партнерства багатьох. У вимір *Multispecies-Cene* (Мульти-цену) у діапазон, що відкидає екзистенційний монізм і говорить про часи *агентмножинності*, де планету визначає не якась одна потенція, а множинна взаємодій.

Ті ж самі тенденції екстраполюються і на переклад, коли *-cene* чітко визначає на кого ми транслюємо вагу відповідальності за *іншого*. Етичний вибір, який перекладачеві доводиться звершувати чи не щодня: стирати *чужість* чи дати їй можливість перенародитись у нові контексти, толерантно зустріти *іншого* чи безпеліційно забанити у просторі цільової культури, розчинити індивідуальну вину в великому *ми*, чи мати мужність дати прорости своєму істинному *я*, де є місце *кожному*. Переклад вже давно не просто техніка перенесення змісту з однієї мови в іншу, а цілий світ *cene*-варіацій, де проживаються цілі кризи, переосмислення, народжуються нові інсайти. Одна з базових перекладацьких дихотомій *доместикація / форе́нізація*, запропонована Л. Венуті (1995), демонструє ці

два різновекторні модуси інтеграції *чужого*: чи зробити *його* максимально своїм, *доместикувати* чи навпаки в акті *форе́нізації* дозволити просто бути. Така перекладацька оптика досить органічно синхронізується з глобальними *цене*-концептами, що визначають нашу епоху.

Спроба поглянути на те як *Anthropocene*, *Capitalocene*, *Plantationocene*, *Technocene*, *Pyrocene*, *Chthulucene* корелюються з прийомами *форе́нізації* та *доместикації* у перекладі, а отже на те, хто ж бере на себе відповідальність за *іншого*: перекладач, читач, культура-джерело, культура-реципієнт; зрозуміти як вибір на користь *foreignization / domestication*, чинить вплив не лише на естетику тексту загалом, але й на міжкультурний діалог та взаєморозуміння держав і народів; збагнути чи діє перекладач як агент *Anthropocene* та розмиває свою відповідальність асимілюючи *іншого* чи навпаки розчиняється у множинності агентивностей *Chthulucene* і виходить на рівень багатовидового співжиття, сплетіння історій, де *іншому* лишають його право екзистенції, бо мета не стерти *чужість*, а створити плетіння якісно нових зв'язків, де є місце як *своїм* так і *чужим* – і складає **актуальність нашого дослідження**.

Метою розвідки є комплексне вивчення явищ *foreignization* та *domestication* як культурних, ідеологічних, методологічних прийомів у контексті сучасних концептів *Anthropocene*, *Capitalocene*, *Technocene*, *Pyrocene*, *Chthulucene*. Досягнення поставленої мети передбачає виконання певних **завдань**: окреслити історичне становлення та підґрунтя понять *форе́нізації* та *доместикації* у перекладознавстві від Ф. Шлейєрмахера до А. Бермана та Л. Венуті (Schleiermacher, 1963; Berman, 1984; Venuti, 1995); поглянути на теоретичний світ філософського виміру *свого* й *чужого* крізь призму Г. Гадамера, Ж. Дерріда, Е. Левінаса (Gadamer, 1960; Derrida, 1985; Levinas, 1974); зрозуміти як ідеології, політика, культурні коди формують вибір перекладацьких стратегій; встановити взаємозв'язок між *форе́нізацією* та *доместикацією*, культурною ідентичністю перекладача та епохами-концептами: *Anthropocene*, *Capitalocene*, *Chthulucene*, *Technocene*, *Pyrocene*, *Holocene*; структурувати практичний корпус сучасних прикладів (медіа, соцмережі, політичний дискурс, художня література, воєнний дискурс і под.), щоб зрозуміти які результати у різних контекст-середовищах мають стратегії *доместикації* та *форе́нізації* й встановити їхній вплив на рецепцію та інтеграцію тексту в широке соціокультурне поле.

Наукова новизна статті полягає в тому, що вперше пропонується комплексний та різновекторний підхід до осмислення явищ *форенізації* та *доместикації* із врахуванням класичних перекладознавчих студій, культурних та постколоніальних підходів та зокрема призми сучасних *сене*-концептів, де ці два дихотомічні підходи позиціонуються вже не як мовно-стилістичні, а як такі, що екстраполюються далеко у вимір міждисциплінарності та етико-політичних практик.

Методологічна база та актуальні дослідження з цієї теми. Загалом увесь методологічний корпус, можемо умовно розділити на **теоретичне** підґрунтя, яке складають праці, що лежать в основі нашого дослідження, серед яких філософська складова та низка методів, що реалізують конкретні завдання і **практичне**, що має безпосереднє відношення до перекладацького виміру. Серед теоретиків, що цікавились цією тематикою варто виділити: Ф. Шлейєрмахера (*Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens*) (Schleiermacher, 1963) та розроблену ним концептуальну схизму про те, чи наближати читача до автора, чи автора до читача; А. Бермана (*The Experience of the Foreign: Culture and Translation*) (Berman, 1992), чиї праці присвячені етиці збереження *чужого* та критиці технік деформації, що націлені на нівеляцію *чужості*, як такої; Л. Венуті (*The Translator's Invisibility: A History of Translation*) (Venuti, 2018) бере за основу роздуми А. Бермана щодо етики *чужості* та розвиває їх далі й реалізує у концептах *foreignization* та *domestication*, де також чимало уваги присвячує поняттю *Translator's Invisibility*; Г. Турі (*Descriptive Translation Studies and Beyond*) (Toury, 1995) зі свого боку говорить про нормативність у перекладі, де норми виступають своєрідними регуляторами перекладацьких стратегій; якщо Г. Турі оперує мікрорівнем та говорить, що *foreignization* та *domestication* – процеси-регулятори, що від початку є орієнтованими на певні базові норми, то А. Лефевр (*Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*) (Lefevere, 1985) працює з макрорівнем та стверджує, що переклад – це *rewriting*, яке підпорядковане економічним віянням, ідеології, певному статусу і под.; М. Бейкер (*Translation and Conflict: A Narrative Account*) (Baker, 2006) для котрої переклад не лише мовна діяльність, а формування та трансляція наративів, де перекладач є тим, хто приймає рішення, які з них інтенсифікувати, які піддати маргіналізації, а які й зовсім замінити. Не менш важливою

стала і філософська складова, яка суттєво доповнює розуміння процесів *доместикації* та *форенізації*, їхню кореляцію з різними *сене*-епохами. Зокрема, опрацьовано праці Г. Гадамера (Gadamer, 1960: 270–273) та його прийом герменевтичного кола, що може впливати на рецепцію текстів у цільовій культурі; Ж. Дерріда (Derrida, 1976) та його метод деконструкції, який власне і сприяє тому, що латентні сенси стають видимими; Е. Левінас (Levinas, 1974) та етика *іншого*, в якій він наголошує на тому, що *інший* – це не якась ефемерна абстракція, а конкретна особа, котра вимагає відповідного ставлення; Г. Співак (*The Politics of Translation*) (Spivak, 1993: 179–200) та культурологічні підходи і т.д. У ході дослідження було залучено порівняльно-історичний метод, що допоміг дослідити еволюцію понять *foreignization* та *domestication*; культурно-антропологічний підхід, який дав можливість поглянути на переклад як на культурну практику та зрозуміти як вона співвідноситься з концепт-проектами *Anthropocene*, *Chthulucene*, *Capitalocene*, *Technocene*, *Pyrocene*, *Holocene*; критичний аналіз кейсів сприяв реалізації прийомів *foreignization* та *domestication* безпосередньо на практиці; дискурс-аналіз підштовхнув залучити тексти політичного та медійного характеру.

Розділ 1. *Foreignization* та *Domestication*: теоретична генеалогія понять

Переклад завжди постає актом *лімінальності*, знайомством *на межі*, зустріччю *свого* та *чужого*, рідного й *іншого*, відомого з невідомим. Такий собі екзистенційний діалог культурного співіснування. Саме через таку глибинну метафоричність й символічність дихотомія *свій-чужий* і проміряється в перекладі не просто протиставлення, а два паритетні напрямки руху, які регулюються зусилля тримати баланс, бо переклад *a priori* не можна визначити як абсолютно *чужий* чи тотально *свій*. Зустріч з *іншим* завжди складна, вона вимагає потуги та майстерності. *Чужий* звертає нашу увагу на своєрідну нестачу того чи іншого в нашій культурі, що й робить неможливим повне привласнення *іншого*, в чому й закладена етична цінність як така. В основі етики перекладача має лежати прагнення не викорінити *інакшість*, не перетворити *іншого* на *свого*, а зрозуміти *його*, а відтак і *себе*. Адже лише в дзеркалі *іншої* мови, ми бачимо цінність та безмежність власної. Й саме переклад стає тим місцем зустрічі, яка щоразу *інша* – часом драматична, часом гаряча, часом напружена, часом болісна, проте завжди продуктивна.

Чому саме генеалогічний підхід? Тому що *форенізація* та *доместикація* не просто моноеквівалентні терміни, а цілі *концепт-ідеї* за якими стоїть багатошарове культурне розмаїття від античної риторики, німецьких романтиків, радикальних поглядів постструктуралістів до найновітніших метамодерних віянь. Дихотомія адаптувати чи зберегти *інакшість* існувала ще за часів стародавньої Греції, періоду в якому відбувається один з перших ментальних зсувів на користь *доместикації*, коли Цицерон та Гораций наполягають на тому, що переклад як такий не повинен перебувати в полоні оригіналу. Протилежна думка, що є ідейно ближчою до *форенізації* дозріває значно пізніше в ранньому Християнстві. Приблизно в 4 ст., коли святий Ієронім виголошує думку про те, що все ж таки необхідно зберігати священний устрій тексту навіть попри труднощі сприйняття. Однак свідоме філософське народження цих понять має місце в німецькому романтизмі, коли переклад починає позиціонуватися як культурно-філософський акт. Перше чітке теоретичне розрізнення того, що ми згодом отримаємо у спадок як *форенізація* та *доместикація* розвинуто в працях Ф. Шлейєрмахера, а саме його промові *Про різні методи перекладу*, 1813, де мислитель розмірковує про альтернативу перекладацьких стратегій: наблизити читача до автора, а отже зустрітись з *foreignness* та зберегти *інакшість* чи наблизити автора до читача, а отже адаптувати *іншого* під цільову культуру, *доместикувати*, зробити своїм, вилучивши *чужість*: «*Entweder der Übersetzer lasst den Schriftsteller möglichst in Ruhe und bewegt den Leser ihm entgegen; oder er lasst den Leser möglichst in Ruhe und bewegt den Schriftsteller ihm entgegen*» (Schleiermacher, 1813/1963: 47). Таке собі герменевтичне зіткнення сил, в якому від перекладач залежить чи збагатить він світоглядні позиції своєї культури елементами реальності *іншого* чи залишиться непохитним у своїх переконаннях та міцно триматиме кордони охороняючи власні горизонти.

Середина XX ст. стала ще одним етапом еволюційного протистояння *я* та *інший*, коли переклад починає розглядатись крізь призму *динамічної еквівалентності*. Згідно позицій американського лінгвіста Ю. Найда (Nida, 1964) переклад у цільовій аудиторії повинен досягати аналогічної реакції, як і в мові оригіналу, а отже прецизійне відтворення вихідного тексту витісняється суворим дотриманням норм мови перекладу: «*Dynamic*

equivalence is the closest natural equivalent to the source-language message» (Nida, 1964: 331). За таких обставин *форенізація* пояснюється як щось складне та нечитабельне. Якщо попередній досвід можна схарактеризувати як лінгвістичний зсув, то наступним шаблем стає поворот культурного характеру, що дає змогу частково примирити два підходи: *доместикація* вважається технікою, яка синхронізує переклад з нормами цільової культури: «*Translation is a norm-governed activity. Every decision made during translating is conditioned by norms which determine what is considered acceptable within a given culture*» (Toury, 1995: 56), а *форенізація* – відхиленням від норми, коли переклад імплементує нову поетику, щоб розширити культурні межі: «*Shifts from the source text are not necessarily errors. They can be deliberate deviations which signal the translator's adherence to target-culture norms rather than to source-culture one*» (Toury, 1995: 79).

Кінець XX ст. вносить й свої корективи та розширює смислове поле понять *foreignization* та *domestication* ідеологічним виміром. Французький соціолог, філософ А. Лефевр звертає увагу на те, що будь-який переклад – ніщо інше як процес перманентного переписування (*rewriting*), що неминуче регулюється тією чи іншою ідеологією: «*Rewriting is manipulation, undertaken in the service of power*» / «*Translation is the most obviously recognizable type of rewriting, and it is potentially the most influential*» (Lefevere, 1985: 2-9). На його думку, *доместикація* – свідомий вибір адаптувати текст під систему, норму, канон, тоді як *форенізація* – розрив з догмою й можливість для перенародження нових ідей. Однак коли мова заходить про етичний зсув у перекладі та ідеї, що в подальшому ляжуть в основу дискусії про *domestication* vs *foreignization* – то йдеться про ключову постать французького перекладознавства – А. Бермана. Його наукові ідеї, ще задовго до Л. Венуті (Venuti, 2018) починають закладати підвалини майданчика для боротьби з етноцентризмом та текстовим насиллям. Він чи не вперше відкрито заявляє про переклад як про модус *гостинності*, що дозволяє *іншому* бути *іншим*, що стає своєрідним викликом, який радикально перечить усталеній традиції класичної адаптації: «*Translation is the experience of the foreign. It is not the overcoming of strangeness, but its recognition, its acceptance*» (Berman, 2009: 5). Науковець у ході дослідження кристалізує 12 деформацій, до яких звертається пере-

кладач, коли намагається зробити текст надмірно своїм. Наведемо деякі з них: *раціоналізація* (реконтекстуалізація контенту згідно параметрів цільової мови), *якісне спрощення* (коли полісемантичність слів редукується до більш зрозумілого та широковживаного відповідника, що суттєво занижує семантичне розмаїття оригіналу; *порушення норм вихідного контенту* (доповнення тексту інформацією, що не відповідає першоджерелу); *апгрейд/ семантичне оновлення* (коли нівеляції піддається історична дистанція через модернізацію архаїчних форм); *спрощення* (вирівнювання стилістичних незручностей, що можуть ускладнювати сприйняття); *порушення ритму* (руйнація текстової мелодики); *альтернативне заміщення ідіом на свої*; *вмісна адаптація культурних реалій* (коли цільовий еквівалент витісняє колорит *іншого*) і т. ін. Щоразу звертаючись до якоїсь із цих стратегій, перекладач постає перед альтернативою: обрати зручність та ізоляцію *чужого* або ж здолати етичний сумнів й толерантно відкрити двері цільової культури *іншому*. Тут превалює тенденція не згладити, а оголити його унікальність. Не перетворити текст у щось незрозуміле, а зберегти генетичний код *інакшості* та автентичну на рівні власних назв, реалій, авторського стилю. Тим самим трансформувати ілюзію тотожності оригіналу в реальний досвід *іншого*.

Погляди А. Берман (Berman, 2009) мали колосальний вплив на те, що ми нині в гуманітаристиці визначаємо як *ethical turn*, коли перекладач позиціонує себе не анонімним слугою тексту та ідеологій, а етичним агентом, ментором, який веде діалог культур і мудро інтегрує досвід *чужого*. Дослідник на сторінках своїх праць оперує французьким словом *etranger* (*чужий, інший, іноземний*). У його концептосфері переклад – це завжди зустріч саме з *ним*, що проявляє себе як інша культура, інший стиль, інший світогляд і його потрібно поважати, а не силоміць піддавати традиційній адаптаційній логіці. Саме шлях поваги, а не зневаги є ознакою професійності та перекладацької етики високого рівня: «*To translate well is to welcome the foreign as foreign, to open one's own language to the otherness that it resists*» (Berman, 1992: 4) / «*Translation is an ethical act: it exposes a culture to the others; it displaces the limits of what that culture can receive*» (Berman, 1992: 6). Ідеї А. Бермана отримали чималий резонанс не лише в Франції, але й далеко за її межами та лягли в основу не одних наукових роздумів у цьому напрямку.

Приміром Л. Венуті став тим, на кого ідеї А. Бермана мали чималий вплив. Ба більше, у своїй передмові до *Translator's Invisibility* він не приховує свого захоплення мислителем та бере його ідеї за основу. Щоправда саме Л. Венуті стає тим, хто вводить терміни *foreignization* та *domestication* у перекладознавчий дискурс, що є своєрідним продовженням та сучасним апгрейдом фундаментальних перекладацьких стратегій: *читача до автора* чи *автора до читача*. На відміну від своїх попередників, дослідник занурює ці дихотомічні істини в радикально новий контекст глобалізації та мовної гегемонії. Поняття *domestication*, *foreignization* та *Translator's Invisibility* стають центральними у його працях *The Translator's Invisibility: A History of Translation* та *The Scandals of Translation: towards an Ethic of Difference*, в яких йдеться, про те, що коли переклад максимально зручний та адаптований до цільової культури – це стирає *інакшість* оригіналу. У такий спосіб науковець піддає критиці англо-американську традицію за гіпертрофоване звернення до *доместикації* й як альтернативу пропонує нову етику трактування *іншого* – *foreignizing translation*. На його думку *domestication* – це безшовний, читабельний стиль, тоді як *foreignization* – присутність культурних маркерів оригіналу, що чинить опір адаптації. Протистояння – на поприщі котрого перекладач постійно робить вибір: коритись нормам цільової мови чи йти шляхом супротиву, але водночас робити читача свідомим *інакшості*: «*A translated text, whether prose or poetry, fiction or non-fiction, is judged acceptable by most publishers, reviewers and readers when it reads fluently, when the absence of any linguistic or stylistic peculiarities makes it seem transparent, giving the appearance that it reflects the foreign writer's personality or intention or the essential meaning of the foreign text – the appearance, in other words, that the translation is not in fact a translation, but the 'original'*» (Venuti, 2012: 1-2). Л. Венуті так і заявляє, що *доместикація* – це етноцентрична редукція оригіналу до культурних норм мови перекладу, а *foreignization* – етнодевіантний тиск на культурні цінності цільової мови, проте можливість зберегти унікальність вихідника, так би мовити можливість *відправити реципієнта за кордон*: «*Domestication is an ethnocentric reduction of the foreign text to target-language cultural values, bringing the author back home. Foreignization, by contrast, entails choosing a foreign text*

and developing a translation method along lines that are excluded by dominant culture values in the target language. It is an ethnodeviant pressure on target-language culture values to register the linguistic and cultural differences of the foreign text, sending the reader abroad» (Venuti, 2012: 2). Так званий прозорий переклад для мислителя є частою практикою в Західній культурі. Однак такий підхід, на його думку, хоча й корелюється з високими стандартами перекладу, проте є нічим іншим, як одним із різновидів легальної цензури іншого: «*Fluency results in a discursive effect of transparency, making the translator invisible and hence promoting the illusion of authorial presence, the illusion that the translation is the author's text*» (Venuti, 2018: 6).

Якщо говорити про своєрідний перехід від більш класичних етичних моделей до сучасного наративного повороту в перекладацькій царині, то безумовно варто згадати професорку перекладознавства М. Бейкер, для котрої переклад – це в першу чергу формування та трансляція наративів, де перекладач виступає активним співучасником, бо саме він бере на себе відповідальність щодо того які історії висвітлити, які маргіналізувати, а які внести до чорного списку. Приймає рішення чи конструювати наратив, який легітимізує чи такий, що навпаки ставить під сумнів ті чи інші дії керівного апарату: «*Translators and interpreters do not simply transfer messages between languages; they participate in constructing narratives that can legitimize or challenge power*» (Baker, 2006: 8). Дослідниця в своїх працях не зіштовхує в акті протистояння доместикацію та фореїзацію, як це робили її попередники, а інтерпретує ці два поняття крізь призму наративу. В якій доместикація – синхронізація з панівними ідеями цільової культури, а фореїзація – збереження альтернативного погляду культури іншого. Таким чином ідеї Л. Венуті (Venuti, 2018) в контексті М. Бейкер (Baker, 2006) набувають наративно-політичної репрезентації. Саме таке трактування цих понять дещо змінює їх функціональне призначення, а саме з завдання наблизити чи віддалити текст на вписати його у певну картину/історію світу: «*Translation is not a neutral act of transferring information. It is a form of re-narration: translators participate in constructing narratives that shape how the world is understood*» (Baker, 2006: 105). У ході своїх наукових шукань авторка виділяє декілька типів наративів у межах яких перекладач реалізує свою діяльність:

ontological (персональні наративи), в яких активується індивідуальний досвід, ідентичність, вірування перекладача; *public* (публічні наративи), що мають місце в медіа, рекламному та політичному просторах, де доместикація втілюється через погодження перекладу з ключовими суспільними дискурсами, державною політикою, ЗМІ, де фореїзація йде шляхом опору цим нормам; *conceptual* (концептуальні/культурні наративи) в основі яких ідеологічне та метафоричне підґрунтя, по типу: західний світ тототжний *ratio*, східний – духовності; *мета-наративи*, які корелюються з великим історіями: *розум, прогрес, демократія* та ін., де доместикація лобіює цей глобальний консенсус, а фореїзація навпаки завершує історію всеохопних хронік множинністю голосів та поліфонічністю альтернатив. Позиція М. Бейкер не говорити прямо про стратегії Д/Ф, а переосмислити їх в акті *re-narration* (перерозповіді), де перекладач виступає агентом (*agent*), котрий йде шляхом альтернатив: або пропагувати усталені державні наративи або ж обирати контр-нарацію. Дослідниця своїми ідеями суттєво розширює концептуальний діапазон того, чим нині є переклад, а саме екстраполяцією Д/Ф зі сфери етичного у політичне та епістемологічне, коли йдеться не лише про етичний вибір зберегти чи витіснити, але й наративну прерогативу яку з історій про світ ми готові акцептувати, а яку переписати.

Розділ 2. Сучасний переклад як дискурсивний реєстр -ценів

Отже, можемо зробити висновок, що з кожним наступним дослідженням *свого* та *чужого*, а відповідно понять доместикації та фореїзації в перекладацькій царині, провідний вектор дослідження дедалі більше скеровується в бік толерантності та гостинності стосовно іншого: від етики чужого та збереження іншого як випробування (А. Берман) → до політизованості перекладу та фореїзації як спротиву етноцентризму (Л. Венуті) → до наративності та переоповідання, де доместикація тототжна конформізму, а *foreignization* його запереченню (М. Бейкер) → до перекладу як вузла учасників, де перекладач агент культурної пам'яті та змін (М. Бейкер, М. Кронін, М. Тимочко та ін.) (Baker, 2006; Cronin, 2006; Tymoczko, 2010). Щоразу дедалі більше простору звільняється для того, що тривалий час витіснялось, перебувало на маргінесі. Як відомо період ХХ–ХХІ ст. вважається часом, у якому зіштовхуються *метанаратив* та *концепт*. Культурний поєдинок, де перший

учасник – прихильник *Великих* історій, що претендують на абсолютизацію та завершеність, тим самим витісняючи все, що має ознаки *інакшості* й другий – результат того, що ще в середині ХХ ст. було засіяно як зерна постмодерних віянь. Зародки, що поступово проростають у Метамодерні й протистоять режимам тотальних метакронік, тим самим звільняючи місце для чогось якісно нового – народження концептів.

Концепт на відміну від статичного, незмінного, домінантного *метанаративу* постає як щось гнучке, динамічне, толерантне, ризоматичне, яке можна змінювати, рекомбінувати, переосмислювати, бо він не претендує на вичерпність та повноту. Такий концептуальний перспективізм та множинність напряду пов'язані з широтою та гнучкістю мислення. Вважаємо, що така ментальна схизма цілком співвідноситься і з процесами *доместикації* vs *форенізації*, де перша складова бінарної пари корелюється з понятійною скованістю думки, її шаблонністю, діяльністю за протоколом, а друга – з динамічністю та відкритістю. Поліфонічність поглядів, що притаманна концепту власне й дозволяє чути *іншого*, вступати з ним у діалог, здійснювати обмін досвідом, виходити за межі всеохопного культурного монізму.

То який же він переклад сьогодні, після Бермана, Лефевра, Венуті, Бейкер? Чи можна його синхронізувати з якимось одним із аспектів? Уже давно ні! Світ перетворився на *Multi-verse/Multispecies-cene*, що здійснив/нює потужні квантові стрибки в розвитку, де спільнота давно не антропоцентрична, а функціонує мережею співбуття, симбіозів, багатовидових історій, життям в сплетіннях. Ментальний зсув у сторону партнерства багатьох. Така картина світу неминуче транслюється й у перекладацьку галузь, яку вже не можна бачити як єдину, цілісну, орієнтовану під щось одне. Тепер вона мультимножинна, завжди поліфонічна, завжди стрімко мінлива, завжди інша й така, що вимагає від нас миттєвих рішень, глибинних усвідомлень та відповідальності.

Два різновекторні підходи *форенізації* та *доместикації* й надалі лишаються тим каркасом, що як ті заряди + та – , тримають поле, яке формують площини глобальних *-ценів*, які рівною мірою пронизують перекладацькі стратегії як *свого* так і *чужого*. ХХІ ст. говорить з нами через *Антропоцен*, *Капіталоцен*, *Плантаціоцен*, *Техноцен*, *Піроцен*, *Ктулуцен* і т. д., де кожен концепт тлумачить світ на свій

лад й створює під це власні історії. Суцільна епоха інтерпретацій, де вже не є можливим зійтися на єдиній версії, назві чи наративі. Масштаб перемін настільки глобальний, що одне найменування не в змозі охопити весь діапазон змін. *Сингулярність* давним-давно серед нас, бо швидкісні трансформації гігантські настільки, що кожен десяток років ми неначе живемо в новій ері. У світлі таких змін переклад перетворюється на лабораторію відповідальності, працюючи в якій перекладач повинен тонко схоплювати та бути обізнаним в нових онтологічних віяннях. Уміти розпізнати людину як геологічну силу; ідентифікувати в тексті капіталістичний патерн як рушійну силу екологічної руйнації; виділити плантаційну модель як історичні підвалини монокультурності; побачити в технологіях нового планетарного агента; усвідомити паритетну багатовидову взаємодію як нову надію людства. Кожен *-цен* – акт перекладу реальності в *Anthropocene*-, *Capitalocene*-, *Pyrocene*- дискурсивний реєстр й відтак спосіб взяти чи уникнути відповідальності, яка сьогодні перетворюється на модель глобальної етики. На прикладі якої, як у ситуації з полемікою навколо *Anthropocene* та його альтернативними варіантами, можна помітити як людство перерозподіляє та перенаправляє відповідальність за скоєне, так і вибір перекладацьких стратегій ілюструє як культури працюють в рамках панівних наративів, що заперечують або приймають *чужість*.

В умовах сучасних реалій, де панує криза ідентичності, непохитності якої назавжди забрав із собою *Holocene*, натомість кинувши нас у *cene*-центрифугу, де в кожного їх декілька одразу, реальних й віртуальних, що веде до повного розриву з традицією, а отже постійного переусвідомлення себе у світі. У світлі таких трансформацій однією з ключових навичок перекладача сучасності має стати *трансверсальність*. Термін, яким користуються у своїх працях постмодерні філософи Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі (*Transversality*, 1964) і під яким вони розуміють рух енергії між рівнями системи (індивід, група, інституція), що протиставляється ієрархії, вертикалі влади: «*Transversality is a dimension that strives to overcome both the vertical hierarchy, and the horizontal isolation of institutions*» (Guattari, 2015: 11). Концепт, що на нашу думку, чудово демонструє те, чим сьогодні повинен займатися перекладач – будувати траєкторії, встановлювати зв'язки між різними *цен*-реальностями. У *Тисяча Плато*

трансверсальність наближається до ризому, де рух відбувається не від центру до периферії, а множинними розгалуженнями, що екстраполюється й на трансверсальну суб'єктність перекладача, яка перетинає межі норм, систем, дисциплін, рівнів, інституцій, умовностей й виходить у вимір, де може рухатись як вертикально (*доместикувати*) так і горизонтально (*форенізувати*), навскіс чи по діагоналі єднаючи гетерогенні елементи (*інше, чуже*) без загарбання й підпорядкування на шляху до нових синергій. Оскільки трансверсальна природа перекладача не дозволяє повністю підкоритися якійсь одній з систем, він взаємодіє з усіма (мовами, культурами, світоглядами, епістемами, технологіями, алгоритмами, *VR/AR, AI* та под.). Тому коли йдеться про поняття *доместикації* та *форенізації* й пріоритетність якогось із них, рішення знаходиться за межами *або...або*, так як це не табори-антагоністи, а два полюси єдиного континууму. Між котрими курсує перекладач залежно від *skopos* (мета), жанр, часу, місця, аудиторії, етичних й політичних пререквізитів. Найкращим вердиктом тут стане своєрідний гібридний підхід, у просторі якого перекладач калібрує тертя між *своїм* та *чужим*, зручністю та зрозумілістю, мовним камуфлюванням *іншого*, де це критично та його проявленістю, коли це несе культурну цінність та зміст.

Висновки. Перекладацька царина сьогодні перетворилася на масштабний багатовимірний феномен, який в процесі свого становлення нашаровує все нові та нові палімпсести значень, що трансформувались у динамічну, мінливу епоху *Мультиценів*, а отже модусів мислити сучасність *мультиверсивно*. Саме тому прерогатива якоїсь однієї перекладацької техніки, підходу чи аспекту в *Ктулцен* стає неможливою. Світ вже давно не антропоцентричний, а екстраполювався у вимір партнерства багатьох, в якому переклад – мережеве сплетіння людського, алгоритмічного, машинного, штучного (*AI*), реального, віртуального. Однак попри таку стихійну ризоматичність незмінними лишаються два полюси *свого / чужого, foreignization / domestication*, що формують своєрідну фрактальну *антиматрицю* постгуманістичного бачення світу й до одного з яких завжди буде тяжіти той чи інший перекладацький *-цен*, але без кінцевих фіксацій на якомусь одному з них. Саме така *антиособливість* нейтралізує традиційну матричну стаціонарність, окостеніння координат і перетворює перекладознавчий вимір

на динамічне поле, де все переплітається, видозмінюється, пульсує, гібридизується, зникає й знову виникає. Жива матриця в якій суб'єктність перекладача перетворюється на транс-цен-версальність, що стихійно розгалужується в усі напрямки.

Перша частина розвідки носить теоретичний характер й аналізує генеалогічне становлення понять *foreignization* та *domestication* із подальшою їх інтеграцією у контекст сучасної *сепотеорії* еволюції мислення як такого. Саме тут зроблені результати дають нам можливість у другій частині реалізувати **перспективи подальших досліджень у цьому напрямку** й згенерувати своєрідну практичну перекладацьку *цен-модель*, яка калібрується полюсами *свого* та *чужого* згідно прикладного наповнення кожного окремого *цен-проекту*.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Baker M. Translation and Conflict: A Narrative Account. London. New York : Routledge, 2006. 212 p.
2. Berman A. The experience of the Foreign: Culture and Translation in romantic Germany / translated by S. Heyvaert. State University of New York Press, 2009. 292 p.
3. Bratton B. The Stack: On Software and Sovereignty. Cambridge, MA : MIT Press, 2016. 528 p.
4. Cronin M. Translation and Identity. London; New York : Routledge, 2006. 176 p.
5. Crutzen P., Stoermer E. The Anthropocene. *Global Change Newsletter*. 2000. № 41. P. 17–18.
6. Derrida J. Of Grammatology. Trans. by Gayatri Chakravorty Spivak. Baltimore & London : Johns Hopkins University Press, 1976. 456 p.
7. Derrida J. Des Tours de Babel. In: Graham, J.F. (ed.) *Difference in Translation*. Ithaca-London : Cornell University Press, 1985. Pp. 165–207.
8. Gadamer H. Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Tübingen : Mohr Siebeck, 1960. S. 270–273.
9. Guattari F. Psychoanalysis and Transversality: Texts and Interviews 1955-1971 / translated by A. Hodges. Los Angeles : Semiotexte, 2015. 384 p.
10. Haraway D. Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making Kin. *Environmental Humanities*. 2015. № 6(1). P. 159-165.
11. Haraway D. Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene. Durham; London : Duke University Press, 2016. 312 p.
12. Latour B. An Inquiry into Modes of Existence: An Anthropology of the Moderns. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2013. 520 p.
13. Lefevere A. Translation, Rewriting and the Manipulation of literary fame. London and New York : Routledge, 1985. 234 p.
14. Levinas E. Autrement qu'être ou au-delà de l'essence. The Hague : Martinus Nijhoff, 1974. 202 p.
15. Nida E. Towards a Science of Translating: with special reference to principles and Procedures involved in Bible Translating. Leiden : E. J. Brill, 1964. 331 p.

16. Schleiermacher F. Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens / in H. J. Störig. Das Problem des Übersetzens. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1963. Pp. 38-70.
17. Sloterdijk P. Im Weltinnenraum des Kapitals. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2005. 283 p.
18. Spivak G. The Politics of Translation. In: Outside in the Teaching Machine. London; New York : Routledge, 1993. P. 179-200.
19. Toury G. Descriptive Translation Studies and Beyond. Amsterdam : John Benjamins, 1995. 324 p.
20. Tsing A. The Mushroom at the End of the World. Princeton University Press, 2015. 331 p.
21. Tymoczko M. Translation as Rewriting and Cultural Memory. In: Translation, Resistance, Activism. Amherst: University of Massachusetts Press, 2010. P. 27-45.
22. Venuti L. The Translator's Invisibility: A history of Translation (3rd ed.). London. New York : Routledge, 2018. 353 p.
9. Guattari, F. (2015). Psychoanalysis and transversality: texts and interviews 1955-1971 (A. Hodges, Trans.). Semiotext(e)
10. Haraway, D. (2015). Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making kin. *Environmental Humanities*, 6(1), 159-165
11. Haraway, D. (2016). Staying with the trouble: Making kin in the Chthulucene. Duke University Press
12. Latour, B. (2013). An inquiry into modes of existence: An anthropology of the moderns. Harvard University Press
13. Lefevere, A. (1985). Translation, rewriting and the manipulation of literary fame. Routledge
14. Levinas, E. (1974). Autrement qu'être ou au-delà de l'essence [Otherwise than Being or Beyond Essence]. Martinus Nijhoff [in French].
15. Nida, E. (1964). Toward a science of translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating. E. J. Brill
16. Schleiermacher, F. (1963). Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens. In H. J. Störig (Ed.), Das Problem des Übersetzens (pp. 38-70) [About different Methods of Translation]. Wissenschaftliche Buchgesellschaft [in German].
17. Sloterdijk, P. (2005). Im Weltinnenraum des Kapitals [In the World Interior of Capital]. Suhrkamp [in German].
18. Spivak, G. (1993). The politics of translation. In Outside in the teaching machine (pp. 179-200). Routledge
19. Toury, G. (1995). Descriptive translation studies and beyond. John Benjamins
20. Tsing, A. (2015). The mushroom at the end of the world. Princeton University Press
21. Tymoczko, M. (2010). Translation as rewriting and cultural memory. In M. Tymoczko (Ed.), Translation, resistance, activism (pp. 27-45). University of Massachusetts Press
22. Venuti, L. (2018). The translator's invisibility: A history of translation (3rd ed.). Routledge

REFERENCES:

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.11.2025
Дата публікації: 24.12.2025

Наукове періодичне видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

**Серія «ГЕРМАНІСТИКА
ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ»**

Випуск 2

Коректура • *Я.І. Вишнякова*

Комп'ютерна верстка • *А.О. Марєєва*

Підписано до друку: 24.12.2025.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 4,85.
Замов. № 0126/062. Наклад 100 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідectво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.